

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף לה:

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה עז

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת

ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

תורה אור

תהלים קיא (י) ראשית חממה
יראת ייך שכל טוב לכל
עשים תהלתו עמדת לעד:
שמות ד (יא) ואמר ייך
אליו מי שם פה לאדם או מי
לשם אלם או תרש או פקמ
או ער הלא אגבי ייך:

תורה עה

דברים נצבים ל (כ) לאתקב
את יקוק אלהיך לשמע בקלו
ולדבקה בו כי הוא תיך
וארץ ייך לשבת על האדמה
אשר נשבע יקוק לאבותיך
לאברהם ליצחק וליעקב למת
לקום: פ

וע"כ כל מי שזוכה לאיזה חכמה ודעת, עובר עליו יראה ג"כ, כי זה תלוי בזה כנ"ל. וזה בחי' מעברתא של תפילין כי תפילין הם בחי' מוחין, והרצועה היא בחי' יראה, כי רצועה בישא היא יראה נפולה והקדמת הוזהר יא: וכן היראה דקדושה היא ג"כ בחי' רצועה דקדושה. וזה בחי' הרצועה שעוברת בתוך המעברתא של תפילין, היינו שהרצועה שהיא היראה היא עוברת בתוך המוחין והתפילין כי ראשית חממה יראת ה' כנ"ל. וע"כ כל איש ישראל שזוכה בכל יום לבחי' מוחין בחי' תפילין עובר עליו יראה ג"כ בבחי' הרצועה שעוברת במעברתא של תפילין. וזוהי נשתלשל וביא לכ"א איזה צער בכל יום, וכל מי שדעתו יותר גדולה צערו יותר גדול כי הצער נשתלשל מן היראה והיראה היא כפי המוח והדעת כנ"ל. ויש צער שבא מיראה דקדושה, אבל יש שנשתלשל ח"ו עד שבא הצער מבחי' יראות הנפולות, רצועה בישא. ואפי' בר ישראל כשאינו זוכה, אזי ח"ו יש לו צער מרצועה בישא ח"ו. אבל ע"י אכילה בקדושה שאוכל בקדושה וממשיך עליו היראה דקדושה בשעת האכילה שבאה ונגשת אליו אז כנ"ל, אזי ע"י הוא ממתיק הצער והדין הבא מרצועה בישא ח"ו, כי הוא ממשיך עליו היראה דקדושה, שע"י עולין ונמתקין היראות הנפולות שהם בחי' רצועה בישא ח"ו :

וזה בחי' מאורז'ל (ובחים קיה ע"ב) רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין ועל זה היה אותו צדיק מצטער בכל יום, וביקש לבלעה, וזכה ונעשה אישפיוזיכין לשכינה:

בנימין הוא בחי' הדעת בחי' מוחין תפילין. כי בית המקדש בחלקו של בנימין (ספרי פ' וזאת הברכה [1] וברש"י שם [1] יומא יב. סוטה לו. זבחים נג: קיה:) וביהמ"ק הוא בחי' הדעת כשארז"ל (ברכות לג) כל מי שיש בו דיעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו כי דעת' ניתן בין שתי אותיות ובית המקדש ניתן בין שני אותיות וכו'. יהודה הוא בחי' מלכות בחי' יראה. וזהו רצועה, היינו רצועה הנ"ל בחי' יראה בחי' רצועה של תפילין, שיוצאת מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין, היינו כי הרצועה באה מבחי' חלקו של יהודה מבחי' יראה, ונכנסת בחלקו של בנימין, היינו בתוך התפילין מוחין בבחי' רצועה העוברת 'בהמעברתא של תפילין כנ"ל. וזהו ועל זה היה אותו צדיק מצטער בכל יום. כי מוצאת הרצועה בא הצער בכל יום לכ"א מישראל ובפרט להצדיק שדעתו יותר גדולה כנ"ל. וזהו ובקש לבלועו. היינו שהיה מבקש ומחפש תמיד לתקן ולהמתיק הצער הבא מרצועה הנ"ל ע"י האכילה כנ"ל. וזכה ונעשה אישפיוזיכין לשכינה, היינו שזכה להמתיק הצער ע"י האכילה בקדושה וביראת שמים כנ"ל. וע"י נעשה אישפיוזיכין לשכינה היינו שנעשה הפה בבחי' קומת אדם. וזה בחי' אישפיוזא כי ר' יוסי בר אסיון (עירובין נ"ג ע"ב) כד הוי משתעי בלשון חכמה הוי אמר על אישפיוזא [2] גבר פום דין היינו איש פי זה

כשפרש"י שם. וזה בחי' מי שם פה לאדם שנעשה מהפכה קומת אדם היינו בחי' איש פי זה שנעשה מהפכה בחי' איש בחי' קומת אדם כנ"ל. וזהו ונעשה אישפיוזיכין לשכינה, כי ע"י ההמתקה הנ"ל ע"י אכילה בקדושה כנ"ל שע"י זוכה לעשות מהפכה בחי' אדם כנ"ל, ע"י זוכה אח"כ לבחי' אדם העליון בחי' שכינה מדברת מתוך גרונו. וזהו ונעשה אישפיוזיכין לשכינה שזכה לבחי' שכינה מדברת מתוך גרונו כנ"ל :

עה [1] בענין הנהגת הפשיטות של הצדיק האמת. היינו כי לפעמים הצדיק האמת הוא איש פשוט ממש (שקורין פראסטיק) שמתנהג עצמו בדרכי הפשיטות ואינו מגלה שום תורה ועוסק בשיחת חולין וכיוצא, והוא אז בחי' איש פשוט ממש.

דע כי עיקר החיים היא התורה כ"ש (דברים ל), כי ה"א חייך ואורך ימך [1], וכל הפורש מן התורה כפורש מן החיים (וזהו לך לך צב. בהעלותך קמה: ואתחנן רס.) [1]. וע"כ לכאורה הדבר תמוה ונפלא, איך אפשר לפרוש עצמו מן התורה אפי' שעה קלה. ובאמת, זהו מן הנמנע ובלתי אפשר להיות דבוק בהתורה תמיד יומם ולילה בלי הפסק רגע, וכל בעל תורה הן למדן שעוסק בלימוד התורה בגמפ"ת [2] וכיוצא כ"א כפי ערכו, כפי עסק לימודו, בהכרח שיכבול מהתורה איזה שעה ביום. וכן אפי' בעל השגה ואפי' מי שהוא גבוה יותר ויותר למעלה למעלה [2], אעפ"כ בהכרח שיפסיק ויבטל מהשגתו איזה זמן. כי א"א להיות דבוק תמיד בתורה והשגה בלי הפסק, כי צריכין בהכרח להפסיק איזה שעה, אם לעשות איזה מו"מ או כיוצא בזה, כי צריכין לעסוק בצרכי הגוף ג"כ. והכלל כי א"א בשום אופן להיות דבוק בהתורה ובהשגה בלי שום הפסק, ובהכרח צריכין לבטל איזה שעה. ובאותו שעה שמבטלין מהתורה, אזי זה ה"הלמדן או הבעל השגה הוא בחי' איש פשוט ממש, [2] (היינו פראסטיק). ולכאורה זה הדבר קשה מאד, איך אפשר לפרוש עצמו מן התורה אפי' שעה קלה, הלא היא היינו רפו', ומי הוא זה שירצה לפרוש עצמו מן החיים אפי' רגע קלה. ואע"פ שארז"ל (מנחות צ"ט). כיטולה של תורה זהו קיומה [2], אעפ"כ מי יתרצה בזה, להתבטל מן התורה, אף שזהו קיומה, אעפ"כ טוב יותר בוודאי להיות דבוק בתורה אשר היא החיים ואורך הימים. ומי האיש אשר יתרצה לפרוש מן החיים אפי' רגע אחת, בפרט מי שזוכה לאהבת התורה ומתמיד מאד בתורה ודבוק בה מאד. מכ"ש מי שזוכה להרגיש איזה מתיקות בהתורה [2] לחדש איזה חידוש אפי' איזה פשט בגמפ"ת. מכ"ש וכ"ש בעל השגה, ובפרט מי שזוכה לגנוזא דמלכא [2], ומעלה זו א"א לשער במוה, ואיך יתרצה לפרוש מן התורה אפילו שעה קלה. ובאמת זהו בלתי אפשר להיות דבוק בעסק התורה תמיד כנ"ל [2], כי בהכרח צריכין לבטל ולהפסיק איזה שעה. וא"כ במה מוחין עצמן בזה השעה שבטלין מן התורה הלא עיקר החיים הוא מן התורה כנ"ל :

* בתקפא - שזוכה
ב' בתשכט - (מגילה כו) כי אע"פ שגם בזבחים נמצא כן אבל במגילה יותר מדויק כלשון רבינו
ג' ועיין מגילה כו. שם הלשון יותר מדויק כלשון רבינו, ועיין גם יומא יב. ובחים נג:
ד' גם בדפדפ"ר - אישפיוזיכין, ומתורג - אושפיוזיכין
ה' בדפדפ"ר מוחה בחי' עד כאן באות מרובעת
ו' פסקא יא עה"פ בין כתפיו שכן
ז' דברים לג יב. עה"פ ולבנימין אמר ושם יב יד עה"פ במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך. ועוד
ח' גם בדפדפ"ר ותולד - דעת, ומתורג - דיעה
ט' בדפדפ"ר - שתי
י' בתקפא - בהמבערתא, ומתורג - בהמעברתא, בתורג - (בהמעברתא) וע"ש לוח הסעיות שהסגורים טעוט
יא גם בדפדפ"ר ותורג - אישפיוזיכין, ומתורג - אושפיוזיכין (וצ"ע מדוע דווקא כאן תיקן ולא לעיל ולא לקטן וצ"ע למה לתקן ומסתבר שבכוונה נקט אישפיוזיכין כיון שדודש לקטן איש פי זה)
יב גם בדפדפ"ר ותורג - אישפיוזא, ומתורג - אושפיוזא (וצ"ע כנ"ל)
יג' תרגום - כאשר היה מספר בחכמה היה אומר על האורה. וע"ש בגמ' שריבנו דילג והיבר. דאיתא שם שכשסיפר בחכמה אמר עשו לי שור במשפט בטור מסכן וכששאל באושפיוזא אמר הכי גבר פום וכו'.
יד תורה זו נאמרה באומין בליל שבת נחמו שנת תקע אחרי הקידוש (ח"מ נט) וע"ש סימן רטו. ונכתבה ע"י מוהר"ן מוכרנו והביאה לרבינו להגיה. עיין שיחות הר"ן סימנים קנב קנד וימי מוהר"ן סימן נא. ועיין פל"ח שתורה זו קשורה להמבאר בחי' מוהר"ן סימן קמב ושבחי הר"ן סדר נסיעתו לא"י סימן כב. (נ"ל

שאלו הגדול של מתנת חיים המנואל כלן שיהא אור החסד שבו מתיי הלוי את הפסוטים ע"י שם הוא אש פשוט לפעמים
אין לה זיכור אלף עפי"י ע"ה שער שכינה כלים כפי שמונאל בתורה לך אות ז'
טו נמצא כבר בדפדפ"ר
טז גם בדפדפ"ר תולד ותורג - היא, ומתורג - הוא (כלשון הפוסק)
יז בתורה פסוק זה קאי אקב"ה אבל כבר מבאר בוהר (ויקרא עג. ואמור צ): קב"ה ואורייתא חד ובלק"ה השכמת הבקר א' ב'
יח ועיין ע"ז ג: ועיין ברכות סא: משל משועל והדגים
יט בגמרא פשט תוספות
כ' עיין תורה טו
כא בתקפא - כלשון
כב נמצא כבר בדפדפ"ר
כג היא גרסת רבינו גם לעיל בתורה טו [דף כא:] ובתורה עו [דף צא:] אבל גרסת הגמ' גם בעין יעקב היא - זה הוא יסודה, ועיין עיין יעקב שם שגרס כרבינו - זה קיומה.
כד מתורג - בתורה
כה עיין תורה ערה ותורה ה' תנינא אות יד, עיין שיחות הר"ן קלד ועיין חיי מוהר"ן סוף סימן קנא שהרבה טלולות ויסורים צריך לעבור עד שזוכים לזה
כז כ"ע עיין חיי מוהר"ן מקל שאלה עבודות פשוטות

מאמר רצועה היתה יוצאה

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבנו מתחיל מצער שבהכרח שיהיה לכל אדם בכל יום, והמוסיף דעת יוסיף מכאוב, ומבאר הטעם כי ראשית חכמה יראת ה', נמצא כל חכמה שאדם זוכה, בהכרח שיוקדם לה גם תוספת יראה, והיראה היא מצד מדת המלכות בחי מוראה של מלכות, שיראה מהמלך, ומענישה את מי שלא מצטרף אליה ליראה מהמלך, לכן יש לו צער. כי באמת כל השגה נוספת בגדולת המלך, מחייבת תוספת יראה ממנו. ואי לאו אזי יוסיף דעת יוסיף מכאוב. דהיינו צער שהוא עונש וכפרה על שאינו מוסיף יראה. והמתקת הצער הזה היא ע"י אכילה בקדושה. כי עיקר המבחן לגדר אדם הוא בשעת האכילה שהיא מעשה בהמה, כי גם בהמה אוכלת, אלא שהיא רואה רק את האוכל, ואדם צריך לאכול ביראה כמו שאוכל בשלחן עם מלך שירא ממנו יראת הרוממות. וכיון שהיראה באה עם הפרנסה, עומדת מן הצד בשעת האכילה ממתנה שנכניס אותה לפה באכילה בקדושה ויראה ותשובה, לכן זה הזמן לתקן אותה.

ליקוטי הלכות

או"ח נטילת ידיים לסעודה ובציעת הפת הלכה ו יב - כי האש הוא בחינת יראה, כמו שמבאר במקום אחר. כי עקר תקון כל הנ"ל הוא על ידי היראה כמו שמבאר שם בהתורה הנ"ל וכמו שמבאר בהתורה רצועה היתה יוצאה וכו'. (בסימן עז ליקוטי תנינא) ששיקה לזה שעקר תקון האכילה על ידי היראה. ועל ידי זה ממשיכים הארת הרצון בשעת האכילה, כי היראה בחינת צמצום, הינו בחינת שתיקה הנ"ל..... ועל פן במקום ששילט בו האש יותר שהוא היכא דקרים בשולא שם צריכין לבצע הלחם כדי לזכות באכילה הזאת להארת הרצון שזה העקר שנמשך על ידי בחינת השתיקה שנמשך מבחינת צמצום הנ"ל שהוא בחינת אש, בחינת יראה כנ"ל.

שם אות קח) וזה בחינת ברפת הריח שמברכין לפניו אבל לאחריו אין צריך לברך בלחם כמו שכתוב בשלחן ערוך. כי עקר כל ברפת הנניין הוא בשביל לגלות ולהאיר בחינת הריח הטוב והנפלא שהוא בחינת הארת הרצון המפולג שזוכין בשעת האכילה כנ"ל. כי הארת הרצון שזוכין בשעת האכילה על ידי כלליות בן ותלמיד כנ"ל זה זוכין על ידי היראה הקדושה הנגשית וכאן אל האדם בשעת האכילה כמו שמבאר בליקוטי תנינא בסימן עז על פסוק, לעת האכל גשי הלם וכו'.

או"ח סעודה הלכה ה אות ב' - בשצריכין לברך ברפת המוציא ולבצע הפת. שצריכין להדר אתר השלם, כי השלם הוא בבחינת יראה ששם עקר השלמות כנ"ל, כי עקר היראה באה ונגשת אל האדם בעת האכילה כמו שמבאר במקום אחר (בליקוטי תנינא סימן עז). ועקר הברכה היא על ידי היראה, כי דיקא על ידי יכולין להודות ולהלל לה' יתברך שזהו בחינת הברכה בבחינת יראת ה' היא תתהלל. ועל פן צריכין להדר אתר לחם שלם שהוא בבחינת יראה שהוא עקר השלמות כנ"ל.

יו"ד בכור בהמה טהורה הלכה ד אות ז' - ועקר פח הן היה על ידי שהשתחוה לצלם שהיא עקר היראה הרעה והנפולה מאד. כי עבודה זרה נקראת בלשון רבותינו זכרונם לברכה יראה כנ"ל. הינו יראה דסטרא אחרא. וכן מפני שנהנו מסעדה של אותו רשע שהוא גם פח היראה, כמבאר בהתורה רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה וכו' (בליקוטי תנינא סימן עז), עין שם שעקר היראה נמשכת בשעת האכילה דקדושה. ולהפך על ידי אכילת אסור בודאי נפגם היראה מאד חס ושלום וסבר המן שהיראה נפלה כל כך עד שיש לו פח להגביר היראות הנפולות מאד שמשם תקף כל הדינים רחמנא לצלן פיידוע ועל פן רצה להשמיד להרג ולאבד מגדל תקף הדינים על ידי התגברות היראות הנפולות אז כנ"ל. וסבר שאין מי שיוכל להעלות יראות נפולות כאלה ולהמתיק ולבטל דינים חזקים וקשים כאלה, אבל ה' יתברך חמל על עמו ושלח לפניו את מרדכי ואסתר שזכו ליראה עלאה מאד מאד. עד שהיה להם פח להמשיך בצעקתם ותעניתם היראה עלאה דעלאה שימשיך משיח בעולם שהיא בחינת רית, בחינת והריחו ביראת ה' שזהו בחינת מרדכי ואסתר שנקראים על שם הריח הנפלא מאד מאד בחינת מר דרור בשמים ראש שהוא ראש לכל הריחות והבשמים של שמן המשחה. ועקר הריח הטוב הוא בחינת יראה, בחינת והריחו ביראת ה'.

יו"ד ראשית הגו הלכה ג אות יח - לענין שעקר התקון הנעשה על ידי בעו וריות היה בעת האכילה דיקא שאז מתגלה הארת הרצון וכנ"ל. וזהו בחינת שאמר בעו לריות לעת האכל גשי הלום. לעת האכל דיקא שאז מתגלה הארת הרצון וכנ"ל. וגם רבנו זכרוננו לברכה הביא מקרא זה לעת האכל וכו' לענין מאמר הנ"ל שאז בשעת האכילה באה היראה על האדם. מחמת שאז מתגלה הארת הרצון שמאיר בים החכמה שמשם מקבלת הפרנסה. ועל פן אז בעת האכילה דיקא באה היראה על האדם בחינת לעת האכל גשי הלום וכו'. ועין במאמר, רצועה היתה יוצאה מחלקו של בנימין וכו', בליקוטי תנינא. כי הוא שיהי למאמר ויהי מקץ כי מרחמם ונהגם הנ"ל:

שיחות השייך לתורה זו

צער בכל יום

עלים לתרופה מכתב ריט - והכל לטובה. כי גם זה מכפר עוון. כי אין שום צער נאכד. והכל נחשב לכפרת עוון. אהובי בני שישקיה אם אמנם צערך גדול ואני מצטער הרבה מיסוריך, השם יתברך ירחם. עם כל זה אתה מחמיר ביותר. ואתה מגדיל הצער יותר מדי. וכל דברינו הם למעט ולהקטין הצער והצרה ולמצא הרחבה בתוך הצרה עצמה, כמו שכתב על פסוק בצר הרחבת לי. ואתה דרפך בכל פעם להגדיל כל מיני צער יותר מדי. בפרט שכבר אתה רואה במעט מיך שעברו עליך,

שאי אפשר להמלט מיסורים במעט בכל יום, וכמו שאמר רבנו זכרוננו לברכה בפרוש "דע שבכל יום צריך שיעבר איזה צער על כל אחד מיישראל וכו'". וגם מאחרים אתה רואה גדל הפנעים ומיני צער ודאגות ויסורים שעוברים על כל אחד. על כן אין להגדיל הצער יותר מדאי. רק אדרבא להתגבר למצא הרחבה בתוך הצרה עצמה רחמנא לצלן. ועל ידי זה דיקא להודות לה' על העבר ולצעק להבא, שיצילך השם יתברך ברחמי מכל מיני צער, ויוציאך מצרה לרחוקה גמורה, וישלח רפואה שלמה לבנה ובתך מהרה אמן פן יהי רצון:

עלים לתרופה מכתב קצב – נפלאתי עליך בני הביבי. הלא כבר ידעת ושמעת הרבה שבהכרח שיעבר על האדם מה שיעבר. וכבר מבאר בספריו הקדושים שכל אדם צריך שיהיה לו צער בכל יום. וכל מי שדעתו גדול, צערו גדול יותר רחמנא לצלן וכו' עין שם. ואם יסורין פאלה שפתבת ימנעו את האדם מעבודתו פמעט אפס תקוה חס ושלום. כי אי אפשר להמלט מיסורין פאלה. האמת שהם פודאי מניעה ועכוב, אך אף על פי כן כבר דברנו הרבה שבכל יום יכולין לחטף טוב:

אכילה בקדושה למעשה

עיין שיש"ק חדש ח"ג אות יז – לברר ולדקדק באוכל מה כן ומה לא זה נקרא תאוות אכילה. וכן כשאוכל מצלחתו את הרחוק לפני הקרוב זה תאוות אכילה. ובהערה שם ציין לחולין ה: אדם ובהמה תושיע ה' תהלים לו ז) ובמהרש"א שם שלא ידקדק במאכלו כבהמה. ועיין חיי מוהר"ן סימן תקטו שרבנו הזהיר שלא לאכול בהלעטה דהיינו במהירות כגרגרן כי זה בחי' הלעיטני נא (בראשית כה ל') רק להרגיל עצמו לאכול במתינות בישוב הדעת ובדרך ארץ כדרך שאוכלים בדרך ארץ כשיושב אדם חשוב על השלחן, כך יאכל תמיד, אפילו כשאוכל לבדו. ובשם רבי לוי יצחק זצ"ל אמר שכל זה לא נקרא אכילה בקדושה, אלא רק ההכנה לזה, דהיינו שאם ינהיג עצמו כנ"ל, עשויות הן להביאו לכך שיקבל מעט יראה ורצינות בעת אכילתו. ועיין שיש"ק חדש חלק א' סימן תיח רבי אברהם סופר על אכילתו של רבי אברהם בער'ניו איך שאחרי כל כף שאוכל ומכניס לפיו, מניח את הכף מידו ומרים עיניו כלפי מעלה בהשתוקקות נפלאה, וכן מכף אחת לשנייה. ובשם רבי לוי יצחק זצ"ל אמר שזה מעין המבואר בתורה ז' תנינא אות ו' ועל ידי פלליית בן ותלמיד; על ידי זה מי שהוא איש חיל ואינו ההפך (שקורין: רע מזל, שלימזל), הוא יכול לקבל בעת האכילה הארת הרצון, דהיינו שאייר לו הרצון בעת האכילה, וישתוקק ויכסף מאד אליו יתברך ברצון מפלג, בלי שום ידיעה, שלא ידע פלל מה הוא רוצה.

עד כאן השיחות

הקדמה

רבנו מתחיל מצער שבהכרח שיהיה לכל אדם בכל יום, ומבאר הטעם כי ראשית חכמה יראת ה', וכיון שא"א לזכות לזה בשלימות על כן יוסיף דעת יוסיף מכאוב, פירוש כי המלכות מחייב שחכמת אמת תתקבל בכלי של יראת ה', נמצא כל חכמה שאדם זוכה, בהכרח שיוקדם לה גם תוספת יראה, והיראה היא מצד מוראה של מלכות, דהיינו מדת המלכות שיראה מהמלך, ומענישה את מי שלא מצטרף אליה ליראה מהמלך, וזה סיבת הצער שיש לכל אדם בכל יום.

ואמרו בגמ' (ערכין טז:) עד היכן תכלית היסורים וביארו שאפילו צער קטן ביותר כגון ששלח ידו לכיס ולא עלתה בידו כרצונו, נמצא מה שמבאר רבינו שאדם נידון בכל יום על היראת שמים ונענש באיזה צער, הכוונה גם צער הקטן ביותר, ובדאי אין הכוונה לעונש אלא לעוררו לתשובה להביאו ליראה, וכמבואר בתורה טו שכשלא שופט עצמו על היראה אזי נעשים כל הדברים שלוחין לעשות בו משפט כתוב, כן מבואר בלק"ה/י שכל היסורים שבאים לאדם הם כדי להביאו ליראה כי כל חכמה קדושה אין להן קיום אלא ע"י יראה, ע"ש. נמצא שכל מיני צער שבא לאדם לא בא רק לכפר על פגם יראה אלא בעיקר לעוררו לבוא ליראה. ואולי עיקר הצער הבא על פגם יראת שמים הוא צינים ופחים/י.

² לק"ה בכור בהמה טמאה ד' (עפ"י תורה קפה) ע"ש אות ב) והנה הכלל שעקר השלמות הוא יראה פנ"ל, כי כל עקר השגות אלקות וידיעת הבורא יתברך אינו נתפס במח ולב כי אם על ידי היראה שהוא עקר ההשגחה והקיום של הדעת והחכמה הקדושה בבחינת כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו'. כי זה ידוע שה' יתברך מרומם ומנשא למעלה מכל החכמות והמחשבות עד שאי אפשר לתפסו בשום מחשבה וידיעה פלל, כמו שכתב אליהו, לית מחשבה תפיסא בך פלל. רק בחסדו הגדול חמל עלינו ונתן בנו פח לקבל פחדו ומוראו ואימתו עלינו ורק על ידי זה אנו יודעים ממנו יתברך. וזה בחינת ראשית חכמה יראת ה', וכתוב, יראת ה' ראשית דעת, כי עקר הדעת והחכמה שהיא לידע ממנו יתברך שרק זה נקרא דעת וחכמה, כמו שכתוב, אל תהלל חכם בחכמתו וכו' כי אם בזאת תהלל המתהלל השכל ידע אותי. וכתוב וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים וכו'. ועקר זה הדעת והחכמה לידע ממנו יתברך אי אפשר לקבל כי אם על ידי היראה.

שם אות ג) וכל עקר בריאת העולם היה בשביל לגלות יראתו ומלכותו, כמו שכתוב, בראשית ברא אלקים וכו'. בראשית בחינת יראה כמו שאיתא בתקונים, בראשית ירא בשת. כי היראה היא בחינת מלכות שבשביל זה היה כל הבריאה היא בחינת מלכות שבשביל זה היה כל הבריאה כדי לגלות מלכותו בעולם.

...וה' יתברך שולח על האדם פחדים של יסורים ומכות וכיוצא כדי שיתבונן על ידי זה אליו יתברך כדי שיעלה כל היראות הנפולות ליש"ן, דהיינו ליראה אותו יתברך, כמו שכתוב, הכרתי גוים נשמו פנותם... אמרתי אף תיראי אותי תקחי מוסר וכו'

³ עיין ברכות לג: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ובכתובות ל. הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים. ועיין עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו חיקור הדין ח"א פ"ב ובפירוש יד יהודה שם. שצינים ופחים מזמנים למי שאינו ירא שמים. כי ע"י שאינו ירא שמים כאילו בוחר בצינים ופחים. נמצא הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים שבידו להנצל מהם ע"י שיהיה ירא שמים. נמצא לפ"ו המבואר אצלנו כאן שבכל יום אדם נידון על יראת שמים ועל כן יש לו צרה בכל יום אם לא ממתיק אותה באכילה בקדושה בדרך כלל הצער הוא צינים ופחים.

כי באמת כל אדם יודע בגדולת השם ית' הרבה יותר ממה שמצליח לירא ממנו (רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל/ו). נ"ל כוונתו כי מה שכל אחד יודע בשכלו, דהיינו מה שקיבל בחינוך בבית פשוט, מחייב יראה עצומה שגם צדיקים לא זוכים לה. וצ"ע משמע שאין תקנה לזכות באמת להקדים יראה כראוי לחכמה, כי אם צדיק אפילו את מעט השכל שיש לרשע לא מצליח להקדים לזה יראה כראוי, כ"ש שלא יצליח להקדים יראה הראויה לשכל הגדול שלו. ואולי אפ"ל שזה כוונת רבינו, שעל כן באמת לא דורשים מהאדם שתהיה יראתו ממש ביחס לידיעתו, אלא שישתדל בכל תוספת דעת לשוב על השגתו הקודמת כמבואר בתורה ו, אע"פ שבאמת לא יוצא חובת הדין ממש. אעפ"כ אם הוא עומד במבחן האכילה אזי ממתיק את הדין הנ"ל. דהיינו אם במעשה בהמה שחייב לעשות בכל יום, בזמן הקצר הזה, מתגבר להתעלות לגדר אדם, זה המבחן, ממתיק את הכל. כי היראה באה עם הפרנסה ובשעת האכילה עומדת מן הצד ממתינה שיתקן אותה שיזכור מהיכן באה הפרנסה, וירא מנותן הפרנסה, ע"י שיאכל בתשובה וקדושה ויראה כמו כשיושב עמו אדם חשוב מאד, ואזי היא נעשית בפיו לקומה שלימה של מדרגת אדם מדבר ונמתק הדין. ומי שוכה לזה אזי הקב"ה מעלה אותו למדרגת רוח הקדש שתהיה שכינה מדברת מגרונו.

תורה זו כמו מחולקת לג' חלקים, והראשון יש בו ג' עניינים

תחילה מבאר הסיבה לצער שהיא כיון שיוסיף דעת יוסיף מכאוב כנ"ל, כי הדעת מחייב יראה ואם לא, אזי היראה בעצמה מענישה. עוד מבאר כיצד ע"י אכילה בקדושה מתקיים בו "מי שם פה לאדם, וממתיק מבטל את הצער שראוי לבא בכל יום. ועוד מבאר שע"י זוכה עוד יותר ועולה למדרגת אדם גבוהה יותר אדם העליון, שהיא מדרגת מדבר גבוהה ביותר, שפיו נעשה אכסניא לשכינה, שמדברת מגרונו.

בחלק השני מבאר כיצד רמוז במצוות תפילין כל עניין הנ"ל כי רצועת התפילין שבה קושרים את התפילין ליד ולראש, היא בחי' "ראשית חכמה יראת ה'" כי התפילין הם מוחין כידוע, והרצועה שעוברת במעברתא ומקדימה לקשור את התפילין היא ראשית חכמה יראת ה' בחי' מלכות כנ"ל, וממנה משתלשל היראה הקודמת למוחין, והיא בחי' מוראה של המלכות מהמלך, ומענישה את מי שלא מצטרף להמליך את הקב"ה. כנ"ל שבאמת א"א שתהיה יראתו כפי הראוי לחכמתו, לכן בהכרח שהיראה תתהפך לרצועת מרדות/ו המכה ומענישה את מי שלא ירא מהמלך, וזה הצער שבהכרח יש לכולם ואפילו לצדיק. ורק בשעת האכילה אפשר להמתיק את הקטרוג הזה ולבטל הצער.

בחלק השלישי מבאר רבנו עפ"י הנ"ל מאמר הגמ' רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין ועל זה היה אותו צדיק מצטער ומבקש לבולעה וכו'. ומבאר כי בית המקדש הוא בית הדעת, דהיינו קדש הקדשים שבו הארון והלווחות שהיו בחלקו של בנימין שהוא הדעת, ויהודה הוא מלכות כידוע, מנחלתו יוצאת הרצועה הנ"ל, שהיא בחי' רצועת מרדות, מצד מוראה של המלכות, המענישה את מי שלא מצטרף להמליך את המלך כנ"ל. וזהו שבנימין דהיינו הדעת מצטער לבלעה הפירוש שבר דעת תמיד יש לו צער כי יוסיף דעת יוסיף מכאוב, כי א"א שתהיה יראתו כחכמתו, לכן נגרם לו בכל יום צער מבחי' יהודה בחי' מוראה של מלכות הנ"ל כשלא מקדים יראה למוחין שזכה בהם. וזהו שאמרו שבנימין הבר דעת מצטער כי יוסיף דעת יוסיף מכאוב, וההמתקה ע"י אכילה דהיינו "לבלעה", כי התיקון הוא ע"י אכילה, שטוחן בלב שינים ובלוע בקדושת המחשבה. וכמבואר בע"ח שביניקה מאמו זוכה התינוק ללב שינים ולב נתיבות חכמה ונ' שערי בינה ודעת, הכי נמי מי שאוכל בתשובה דבוק בבינה שהיא עולם התשובה אזי מאיר לו החכמה ודעת וזוכה ליראה ונעשה דבור פיו שלם בקומת אדם, ואזי זוכה עוד שפיו גם נעשה אכסניא לשכינה שמדברת מגרונו.

היראה

היראה באה לאדם בשעת האכילה והטעם מבאר רבנו בתורה ז' תנינא אות י' כיון שהפרנסה היא מהמלכות שהיא המדרגה האחרונה שאליה יורד השפע והיא מחלקת טרף לתחתונים, כמ"ש ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה. וכשאדם בא לאכול את פרנסתו, היראה שהיא ממדת המלכות, מלובשת בה ועומדת מן הצד וממתינה לראות כיצד יאכל, האם יזכור מהיכן השפע ושנותן השפע משגיח ומצפה שיאכל כאדם בתודה ויראה מבעליו, ויכיר שבעליו עמו'ו, לא פחות מבהמה דכתיב בה יודע שור קונוהו וחמור אבוס בעליו, אלא שהוא אדם ומותר האדם מן הבהמה, בעיקר באכילה במתינות לא בהלעטה, וביראה ותשובה וכסופים דקדושה.

¹ כמו ששמעתי מהריצ"ח כ"פ בשם רבי לוי יצחק זצ"ל שמה שרשע גדול יודע בשכלו גם צדיק גדול לא מצליח לקיים ולהוציא לפועל במעשיו. (וצ"ל מה שאמרו בברכות יז שצדיק נוטל בזרוע דהיינו מקבל שכרו מצד הדין הכוונה ע"י שהם ממתקים את הדין הזה באכילה בקדושה כמבואר כאן)

² רצועת מרדות – עיין פתחי שערים נתיב גדלות דו"א – פתח ע – ובצד שמאל של פרצוף יעקב יוצא עשו והוא ג"כ בא מהארת יסוד אבא שהוא יסוד חכמה העליונה, שכן שיערה חכמתו של יוצר בראשית, להיות מסטרא דשמאלא דיעקב דיפוכו אשר הוא רצועת מרדות אליו, כאשר זה קם זה נופל, וכמ"ש, ולאום מלאום יאמץ, לא נתמלאה צור כו' והוא מסוד הגבורות שוטרי הדין.

³ שיח שרפי קודש ח"ג רסד – פעם כְּשֵׁיִשָׁב רַבִּי נַחֲמָן טוֹלְטְשֵׁינְעֵר בְּבֵית הַמְדְרָשׁ וְעָסַק בְּעִבּוּדַת ה' מֵאֲחוּרֵי הַבֵּימָה, חָשַׁב שְׂאֵף אֶדָם לֹא נִמְצָא בְּבֵית הַמְדְרָשׁ, וְלֹא הִבְחִין שְׂמוֹהֲרֵינֵי נִכְנָס וְנִעְמַד לְיָדוֹ, וּבְשִׁחְבֵּינֵי פְתָאוּם שְׂמוֹהֲרֵינֵי עוֹמְדֵי לְיָדוֹ, הִתְמַלֵּא בְּפִחַד נוֹרָא עַד שֶׁקִּפֵּץ מֵרֵב יִרְאָה וְהִתְאַדְמָו פְּנֵי מַאֲד. אָמַר לוֹ מוֹהֲרֵינֵי: נַחְמָן פֶּךָ צְרִיכִים לְפַחַד מְפַחַד ה' וּמְהַדֵּר גְּאוֹנוֹ.

ובאמור בזה מתקן את פגמי היראה של כל היום, כי באמת א"א לצאת חובת היראה אפילו מה שמחייבת דעת של רשע, וכ"ש של בר דעת, כי אפילו מעט דעת מחייב יראה נוראה, דע מאין באתה ולמי אתה צריך ליתן דין וחשבון בכל רגע. אלא שרוב יראה דהיינו התגלות מציאותו ית' גורמת לאדם להתאפס כל כך שלא יוכל כלל לעבדו, כמו שמסופר על אחד מאנ"ש שביקש מרבנו יראה וכשנתן לו כמעט השתגע והתחנן שיקח זאת ממנו, ועל כן כאן בעולם העשייה נעלמת מציאותו דהיינו לבד ממה שנעלמת בשביל הבחירה. וכמו שאמר רבנו¹/ו' אני יכול לתת לכם יראה שתפחדו לגשת לאכול. נמצא תמיד האדם ירא מהקב"ה הרבה פחות ממה שדעתו מחייבת, ועל זה יש קטרוג וצער בכל יום, אלא שניתן לכל אדם הזדמנות להמתיק את הקטרוג הזה, ע"י שבשעה שאוכל, אוכל עם יראה, כאדם שיוודע שהקב"ה עומד עליו, אלא כדי שלא נמנע עצמנו לגמרי מאכילה מרוב יראה ופחד, מצווה אותנו רבנו (חיי מוהר"ן תקטו) לאכול עכ"פ כאדם האוכל עם רב חשוב²/ו', באיפוק ומתינות.

קושיות

- א. רבנו אומר בשיחות הר"ן (אות ה')³ שהעיקר היא יראת העונש כי יראת הרוממות היא מדרגה גבוהה ולא כל אדם זוכה. וצ"ע כאן באכילה איזה יראת העונש יש הרי אין איסור אפילו דרבנן לאכול בהלעטה, וכבהמה. נ"ל שכאן מדובר ביראת הרוממות ואע"פ שאין הכוונה להשגה של צדיק, אבל מה שדעת פשוטה מחייבת, דהיינו שהקב"ה אע"פ שהוא נמצא מאד, צריך עכ"פ להתייחס אליו לפחות כאדם חשוב הנמצא עימי בשלחן. שהרי גם כאן לא מדבר על מדרגת כל אדם, אלא לירא שמים שרוצה ומשתדל לאכול כבן אדם לפני משורת הדין. (יש קצת לדחות כי אולי אחרי שביאר רבנו שרק ע"י אכילה בקדושה ממתיק הצער שיבוא עליו, נמצא יש יראת העונש מהצער הנ"ל)
- ב. צער בכל יום, צ"ע לכאורה ראה שיש להם גם ימים יפים בלא צער בכל יום. עיין ערכין טז: ד"ה עד היכן תכלית היסורין – מבואר שבאמת היה ראוי לנו שלא לטרוח כלל, וכל חוסר הצלחה אפילו הקטן ביותר הוא בחי' הצער הזה שגם הוא נחשב ליסורים מכפירים.
- ג. צ"ע מה זה אכילה בקדושה? נראה שבחיזונויות העיקר להבדיל מבהמה שכל ראשה באוכל, לכן להבדיל צריך לאכול במתינות, והרב היה אומר לאכול עם ספר שהאכילה תהיה אנג העיון בספר ולא העיקר. ועיין לעיל בשיחות מדרגה גדולה יותר כאברם בערניו שהיה מניח הכף ומרים עיניו בכסופים להקב"ה. וידוע תענית הראב"ד למשוך עצמו מהאכילה בתוקף תאוותו, ונראה שאפשר לקיים זאת גם תוך כדי אכילה, ע"י שעסוק בלימודו ומפסיק כמה דקות בין כף לכף, כי ידוע שאכילה מעוררת את התאבון ועל כן בטן רשעים תחסר שאוכל יותר מדאי או שקם רעב אחרי האוכל, אבל כשמפסיק איזה זמן חלף התיאבון שהתעורר מהאכילה, ואיזו אוכל רק אם באמת רעב. וכל זה החיזונויות אבל הקדושה היא קדושת המחשבה שאוכל בתשובה ותודה למי שמפרנס וביראה ממנו דהיינו שמתעורר להרגיש שהוא כאן ממש וכנ"ל שצריך לאכול כשהוא לבדו כמו שאוכל כשנמצא עמו רב חשוב.
- גם כמות האוכל היא חלק מקדושת האכילה, אלא שאינה עניין של קודש, אלא שהריבוי הוא תאוה מזיקה. והיא דווקא מצד מעלת האדם על הבהמה שאוכלת רק כדי קיומה, וכמו שמצינו בזיווג שרק באדם נחש שיין ללא צורך אלא לתאוה בלבד כמבואר בבכורות ח. במעשה בסבי דבי אתונא. נמצא שמעלתינו היא שניתן לנו תאוה להיות יותר בהמה מבהמה. ועיין תורה רנו שם מבאר רבנו שכל אכילה יותר מהצורך לקיומו וחיותו, הנותר לא רק שמיותר, אלא גם שואב לעצמו חיות מהאוכלו. נמצא של אכילה מיותרת במקום לחוק את האדם היא מחלישה אותו. נמצא שאכילה מרובה אינה רק תאוה אלא ממש מיק לעצמו בידים.
- ד. צ"ע מדוע תיקון היראה הוא לא ביראה עצמה אלא באכילה. נ"ל כי באמת אין אדם יכול להיות ירא כפי שמחייבת רוממות הקב"ה ואפילו צדיק גדול, ועל כן התביעה היא לבחון אותו בשעת אכילה כשחייב בחיזונויות לעשות מעשה בהמה.
- ה. צ"ע מדוע המבחן על יראה הוא דווקא באכילה ולא בזיווג שגם הוא מעשה בהמה ואולי כי בזיווג יש כן יראת העונש כי הולד יהיה לו מידות כפי קדושת הזיווג, והרבה ייסורים יכול למנוע מעצמו ע"י קדושת הזיווג. אבל עיקר התירוץ כי הפרנסה מהמלכות כמבואר כאן עפ"י תורה ז' תנינא אות י' ועל כן היראה באה בתוך הפרנסה, ובשעת האכילה היא ממתנה לראות אם יזכור מזיכין פרנסתו ויזכור שהמפרנס משגיח ומצפה ממנו לא להתעלם ממנו אלא להרגיש מציאותו ולאכול ביראה, לפחות כמו כשנמצא עמו אדם חשוב מאד. ועוד שאכילה בהכרח לאכול כמעט כל יום נמצא שבכל יום יש המתקה אבל זיווג אדרבה כשאינו רק ההכרח יש עליו בעצמו קטרוג. ובאמת אפשר שגם בזיווג בקדושה יש המתקה גדולה אלא שכאן לא מדבר מזה.
- ו. הפירוש של רבנו על "יוסיף דעת יוסיף מכאוב", צ"ע כי אדרבה הדעת מפקיע מצער הייסורים כמבואר בתורה רנ. וכן מבואר בחוות יאיר שדן אם שיין צער בעלי חיים באדם וכתב כיון שיש לו דעת צריך לקבל באהבה לכן להקל לו בהלכה כדי להצילו מצער⁴/ו' ואע"פ שלהלכה חולקים עליו אבל יש צד כזה. נראה כי

¹ שיח שרפי קודש ח"ו לב – אָמַר: "אֲנִי יָכוֹל לְהַכְנִיֵס בְּיָדִי יְרֵאָה בְּאֲנָשֵׁי עַד שִׁפְחוּדוֹ לְגִשְׁתׁוֹ וְלְהִתְקַרֵּב לְשִׁלְחָן לְאָכֹל". "אִיךָ קָעַן אַרְיִין בְּרַעַנְגָּעַן אֹזֵא יְרֵאָה בְּיַי מִיַּנְעֵ לַיִּט אֲזוּ יְיָ וְעֵלְן מוֹרָא הָאֲבָן צוֹ גָּהֶעַן צוּם טִישׁ עֶסֶן".

² עיין ברכות לג: ד"ה מה ה' א' שואל מעמך כי אם ליראה. אטו יראת שמים מלתא זוטרתא היא וכו', אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא. ועי"ש מהרש"א שהכוונה שאמר להם משה אין הקב"ה מבקש מכם שתהיו יראים ממנו אלא כמו שאתם יראים ממני.

³ שיחות מוהר"ן אות ה' – כי עקר העבודה בתחלה היא רק מחמת יראת העונש ובלי יראת העונש אי אפשר להתחיל כלל בעבודת ה'. ואפלו צדיקים צריכים גם כן יראה כי עובדי מאהבה הם מועטים מאד ועקר הוא יראת העונש. (יג) כי היראה עלאה בגין הדוא רב ושליט וכו' הינו יראת הרוממות לאו כל אדם זוכה לזאת היראה אבל עקר העבודה הוא רק על ידי יראת העונש אצל רב בני אדם (יד)

⁴ עיין חוות יאיר סי' קצא לגבי כהן העומד בחוץ בקור מפני טומאת כהנים שאין להקל בק"ו שאם צער בעלי חיים דאו' כ"ש באדם דאו', כי דווקא בבהמה חסרת דעת ונפש משכלת לסבול הקפידה התורה אבל אדם איבעיא ליה ליתובי דעתיה ולקבל באהבה אשר יארע לו. אמנם יש חולקים כגון רבנו יונה בשער היראה וחת"ס בהגה על ש"ע שגם באדם שיין צער בעלי חיים דהיינו חיוב להקל ממנו צערו לבד מלא תונו שהוא המצער חברו בפועל, וכן בגוי שאסור לצערו מצד צער בע"ח, וכן החיד"א בברכי יוסף שעב ב' פסק שאין חוששין לדעה לחוות יאיר. ועיין פלא יועץ ערך בעלי חיים שכתב עכ"פ בתינוק שאין לו דעת יש להחמיר לכ"ע שיש צער בעלי חיים כהחיות יאיר. וכן פסק בשו"ת מהרש"ם (ח"ז נב) נמצא לפ"ז שתינוק או שוטה מצטער יש חיוב תורה להצילו מאותו צער. (עפ"י מאמר בקנין תורה נח תשע)

כוונת רבנו שתוספת דעת מחייבת תוספת יראה וכשזה לא מתקיים אזי הקטרוג מעורר צער, ואמנם מי שדעתו גדולה לא מרגיש יסורי הצער אבל בוודאי צריך להתעורר בתשובה ממנו להוסיף יראה.

ז. צ"ע כיצד אפשר לקיים ראשית חכמה יראת ה' הרי תמיד החכמה היא הרבה יותר מהיראה, כי גם מעט חכמה מחייב יראה גדולה מאד. עד שגם צדיק לא מצליח לירא בכל חכמתו. עיין אבות (א ג) אמר ריב"ז יה"ר שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. ועיין מהרש"א ברכות לג: ד"ה מלתא וטרטא שמשא א"ל לא ביקש מכם אלא לירא ממנו אלא כמו שאתם יראים ממני.

ח. צ"ע איך אפשר שיראה תהיה כלי לחכמה, הרי אם מקדים יראה לחכמה נמצא שבמדרגת היראה הזו שמקדים הוא עדיין לא משיג גדולתו ית' כראוי לחכמה שהולך להשיג עתה, נמצא שהכלי שמכין לה הוא קטן ממנה.

ט. צ"ע האם כיון שלכל אדם בהכרח שיהיה צער בכל יום לא יתחייב אדם חומר הדין כשעובר בלא תונו איש את עמיתו (ויקרא כה ז' וב"מ נח: זו הונאת דברים) כדמצינו בהורג את הטרפה. מסתבר שבאמת גם המצער את חבירו הוא שליח משמים, אבל על זה אומרים במליצה הטוב שברופאים לגהנם, וגם פנינה שהתכוונה לטובה כשציערה את חנה נענשה מאד.

עד כאן ההקדמה

תורה עז [יא]

דע שכ"א מישראל אפי' צדיק גדול. צריך שיהיה לו איזה צער בכל יום. בגמרא ערכין

טז:ז²⁷) עד היכן תכלית הייסורין, ומבואר שם שגם צער קטן ביותר נחשב יסורים ומכפר והעיקר צריך לעורר לתשובה, דהיינו שמכל חוסר הצלחה הגורם לטרחה אפילו קטנה כגון לטרוח להזיז יד²⁸) צריך להתעורר בתשובה, ואפילו לצדיק, שהרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז' כ'), ואת אשר יאהב ה' יוכיח, לכן מי שעברו עליו ארבעים יום/ט"ו בלא ייסורים כלל, יש לו לחשוש שמקבל עולמו בחייו, ומשלמים לו שכר מעשיו הטובים בעולם הזה במקום בעולם הבא. או שצריך לחשוש שיקבל את כל היסורים בבת אחת. עוד מבואר שם שאפילו האבות הקדושים מצד מדת הדין לא יצאו חובתם. ורבנו מוסיף ואומר אדרבה וגם מי

²⁷ לא ידוע מתי הוכיח נאטרה תורה זו ועיין לק"ה ראשית הגז ג' י"ה שהיא שייכת לתורה ז' תנינא הנ"ל

²⁸ עיין ערכין טז: – עד היכן תכלית יסורין (דהיינו מה הם הייסורים הפחותים ביותר שעדיין נקרא יסורין) אמר רבי אלעזר כל שארגו לו בגד ללבוש ואין מתקבל עליו, מתקיף לה רבא זעירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני גדולה מזו אמרו אפילו נתכוונו למוזג בחמין ומוזג לו בצונן בצונן ומוזג לו בחמין, ואת אמרת כולי האי. מר בריה דרבינא אמר אפילו נהפך לו חלוקן, רבא ואיתימא רב חסדא ואיתימא רבי יצחק ואמרי לה במתניתא תנא אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתיים דווקא שלש ועלו בידו שתיים, אבל שתיים ועלו בידו שלש לא, דליבא טירחא למישדייהו. וכל כך למה (מדוע חשוב לדעת מה הם הייסורים הפחותים שאעפ"כ נחשבים יסורים) דתניא דבי רבי ישמעאל כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין (אפילו פחותים כנ"ל) קיבל עולמו. במערבא אמרי (דף יז.) פורענות מודמנת לו (כיון שלא קבל מעט מעט יקבלם בבת אחת). תניא רבי אליעזר הגדול אומר אלמלא (אם היה) בא הקדוש ברוך הוא עם אברהם יצחק ויעקב בדין, אין יכולין לעמוד מפני תוכחה שנאמר ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה' את כל צדקות ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם

בן יהודע – שם כל שעברו עליו מ' יום בלא יסורין. נ"ל בס"ד הטעם כי בארבעים יום יש תתק"ס שעות ושיעור מקוה טהרה תתק"ס לוגין, ולכן בארבעים יום נשלם טהרת נפש האדם שהם חודש אלול ועשרת ימי תשובה, וכן ימי השוכבים, וכמ"ש הרב נתן שפירא ז"ל. והטעם שצריך תתק"ס שעות לטהרת הנפש כי האדם בנוי מן ד' יסודות הן מצד גופו הן מצד נפשו וכל יסוד כלול מארבעה הרי ט"ז יסודות, ובחטא נדבק ט"ז כוחות טומאה בט"ז יסודות, וצריך לבטל ט"ז כוחות טומאה אלו בששים כדין איסור דבטל בששים, ולכן צריך להם תתק"ס שעות לבטלם כי ט"ז פעמים ס' הוא תתק"ס, ולכן צריך תתק"ס שעות שהם ארבעים יום בתשובה כדי לבטל ט"ז כוחות של טומאה, ולכן הצדיק נקרא יוסף שבו רמו ביטול ט"ז כוחות טומאה בט"ז פעמים ס' ונרמז זה באותיות יוסף שהוא י"ו פעמים ס' ר"ל ט"ז פעמים ששים של טהרה והיתר שבהם מבטל ט"ז כוחות טומאה, אך אע"פ שבטלים ט"ז כוחות טומאה בששים צריך דבר אחד להפריד זוהמה שלהם מן הגוף ומן הנפש, והיינו היסורין בהם נפרדת זוהמא של ט"ז כוחות טומאה מנפש ומן הגוף צריך שאלו המ' יום שהם שיעור טהרה של תתק"ס שעות שהם ט"ז פעמים ששים לא יעברו בלא יסורין שהם המפרידים זוהמה של כוחות הטומאה הדבקה באדם:

²⁹ עיין בזה שיחות מוסר לרבי חיים שמואלביץ התשלב סימן יד – דמשמע שבאמת מעיקרא לא היה צריך לנו שום טרחה אפילו הקלה ביותר ורק גלל עוונותינו יש לנו טרחה כמעט בכל דבר שרוצים לעשות, וכל כך התרגלנו לזה עד שלא נחשב אצלינו ליסורים, עד שנדמה לנו שכך הוא מנהגו של עולם, ועל כן גם לא מתעוררים לתשובה מזה, נמצא לשוא אנו לוקים וכמ"ש הנביא "לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו". אבל זה רוצה הגמ' שם ללמד שצריך להתעורר לתשובה מכל טרחה קטנה. ונראה לפי רבנו שצריך העוון הזה הוא גם יראת שמים.

³⁰ מהרש"א ערכין דף טז: דתניא כו' כל שעברו עליו מ' יום כו'. נראה דה"פ וכ"כ במעט צער כי הני למה נחשב יסורין וקאמר כל שעברו מ' יום בלא יסורים כו' וביסורים גדולים לא היה יכול האדם לעמוד והיה מחסד אלהים למרק עונות מעט במעט יסורין כאלו בכל מ' יום ובשעה שיבואו עליו גם יסורין כאלו יפשפש במעשיו בכל מ' יום כדאמרי' פ"ק דברכות אם רואה אדם יסורים באים יפשפש במעשיו ושיעור המ' יום ע"ד שנאמר הן בעון חוללתי גו' דעיקר יצירת האדם הוא בעון וימי יצירה שהן מ' יום גם הם צריכים מירוק עונות וק"ל:

שדעתו יותר גדולה, צערו גדול ביותר, בבחי' (קהלת א')/י' יוסיף דעת יוסיף מכאוב. בפשטות הפירוש שמאותה מכה, מי שהוא בר דעת מצטער יותר ממי שחסר דעת/י'. אבל רבנו מבאר במהלך שונה, שכל תוספת דעת שיש לאדם בחכמה האמיתית דהיינו בגדולת הבורא, מיד יש עליו קטרוג שלפי השגתו בגדולת הבורא, היה צריך להיות הרבה יותר ירא ממנו. וזהו שמבואר שם בגמ' שאפילו האבות הקדושים, לא היו עומדים בתוכחה הזו. כי "ראשית חכמה יראת ה'", ועל כן "יוסיף דעת יוסיף מכאוב", נמצא שכל קצת חכמה שאדם זוכה, בהכרח שיוקדם לה יראה. וכיון שכמעט אי אפשר לקיים זאת בשלימות, לכן מוכרח גם הצער. כי יראה היא מצד מוראה של מלכות, שיראה מהמלך, דהיינו מדת מלכותו של הקב"ה המענישה את מי שלא מצטרף אליה ליראה את המלך. וכיון שאדם תמיד לא יכול לעמוד בדין הזה, לכן מוכרח שבכל יום יעבור עליו איזה צער/י'.

ועתה יחדש רבנו שאין לקטרוג הזה המתקה, אלא ע"י אכילה בקדושה/י', דהיינו אם יתגבר בזמן הזה של אכילה שמצד המעשה הוא מעשה בהמה אם יצליח להעלות אותו לגדר אדם אזי ימתיק את הדין של כל חוכמתו העודפת על יראתו. ועל כן בשעת האכילה באה יראה לאדם ועומדת מן הצד ממתנה שיכניס אותה לפיו ע"י שיאכל בקדושה ויראה. ויעלה למדרגת אדם היושב על הכסא, ופיו יהיה אכסניא לשכינה, שתהא מדבר מגרונו.

וההמתקה היא"ט ע"י אכילה בקדושה וביראת שמים. היינו שע"י אכילה בקדושה/י' קדושה היא קדושת המחשבה, כי חכמה נקראת קדש (תורה פ), וכשאוכל בתשובה (דהיינו בינה) ומחשבתו לא באכילה אלא בהקב"ה (דהיינו חכמה) זו אכילה בקדושה/כ"א ע"י נעשה המתקה שלא יתגבר הצער ביותר ח"ו. וגם שלא יהיה נשתלשל מן הצער ח"ו השתלשלות אל הס"א שהיא דין קשה ח"ו. כי אם לא ממתיק את הדין בראשיתו, בשעת האכילה, אזי משתלשל למטה, ולמטה הוא מתגשם לדין קשה.

עתה יבאר שאכילה בקדושה לא רק ממתיקה את הדין הנ"ל, אלא עוד גם מעלה את האוכל בקדושה למדרגת אדם, מדרגת מדבר שלם, ששכינה מדברת מגרונו.

ועי"ז היינו ע"י אכילה בקדושה שע"י נעשה ההמתקה כנ"ל ע"י נעשה הפה בבחי' קומת אדם, בבחי' מה שהשיב הקב"ה למשה רבנו [כ"ב]/כ"ג מי שם פה לאדם, פשוטו של מקרא היא תשובת

^{טו} קהלת פרק א (יח) כי רבב חכמה רב פעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב:

מצודות דוד – ויוסיף דעת. מי שמוסיף דעת להבין דבר מתוך דבר הנה בזה יוסיף מכאוב לעצמו כי בעבור הבנת דבר מתוך דבר ישיכיל אף את הנולדות מן המעשים המקולקלים ומביא מכאוב אל לבו:

^{טז} צ"ע כי אדרבה הדעת מפיקה מצער הייסורים כמבואר בתורה רג, זה מצד ההבנה שהם מכפרים, אבל מצד הייסורים בעצמם, מי שיש בו דעת יותר מבין להצטער לא רק ממה שנגלה עתה אלא גם ממה שיוולד אח"כ (מצודות דוד) כמ"ש איזהו חכם הרואה את הנולד. כי בהמה יש לה רק צער הגוף ולאדם גם צער הנפש. ואדם מגושם שלא מרגיש כל כך צער הנפש, כמו אדם עדין נפש.

עיון תורה רג – דע שכל מיני צער וכל הייסורים אינם רק מחסרון הדעת, כי מי שיש לו דעת ויודע שהכל בהשגחה מהשם יתברך, אין לו שום יסורין, ואינו מרגיש שום צער, כי "ה' נתן וה' לקח" (איוב א). ואף על פי שיש יסורין שבהכרח מרגישים אותם, כגון הייסורים שבאים מחמת ההרפיה, כמו יסורים שיש מיציאת הנשמה מן הגוף, והם יסורי החולה שבאים מחמת שמחתלת הנשמה להתפשט מן הגוף, ומחמת שנקשרה הנשמה בהגוף בקשר אמיץ וחוץ, על כן בהכרח מרגיש הייסורים בעת הפרוד, אף על פי כן הייסורים קלים מאד ונחמים להתקבל בעת שיוודע בידע ברור שהכל בהשגחה מהשם יתברך, ומכל שכן שאר מיני צער ויסורין שאין מרגישים כלל כשיש לו דעת כנ"ל, ועקר הצער מהייסורין, הוא מחמת שנוטלין ממנו הדעת כדי שירגיש הייסורין. וזה עקר צער של ישראל שיש להם בגלות, הכל הוא מחמת שגפלו מהדעת ותולין הכל בטבע ובמקרים ובמזל, ומחמת זה יש להם צער ויסורין כנ"ל.

^{יז} עיון לק"ה בכור בהמה טהורה ד' – כי בזה העולם מחמת חטא אדם הראשון, על-פי רב מתלבשת היראה בדינים וייסורים.

^{יח} צ"ע הרי תלמוד תורה נגד כולם ונראה כי אדרבה תלמוד תורה מוסיף חכמה וגורם לעוד יותר קטרוג.

^{יט} גם בדפדפון ותולד-היא, ומתולד-הוא

^כ צ"ע תחילה אמר בקדושה ויראת שמים ואח"כ רק בקדושה, ועיון לקמן שע"י שאוכל בקדושה באה אליו היראה, אבל עיון לק"ה בציעתה פת (ה ב) שהיראה באה לפני כן בברכת המוציא. ועיון עוד לקמן שע"י שאוכל בקדושה וטהרה מכניס לפה את היראה, ועיון בהמשך שמתרץ שהיראה באה לאדם עומדת מרחוק וממתנה לו ותלוי בו שאם יאכל בקדושה וטהרה ע"י מכניס אותה לפיו ונעשה קומת אדם.

^{כא} כן נ"ל ביאור הלשון, אבל למעשה אכילה בקדושה מבואר לעיל בשיחות ע"ש.

^{כב} * שנות ד' יא

^{כג} שנות פרק ד (י) ויאמר משה אל ידוד בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי: (יא) ויאמר ידוד אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ידוד: (יב) ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתך אשר תדבר:

רש"י (יא) מי שם פה וגו' – מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי: או מי ישום אלם – (תנחומא) מי עשה פרעה אלם שלא נתאמן במצות הריגתך ואת משרתיו חרשים שלא שמעו בצוותו עליך (שבת קמ) ולאספקלטורין ההורגים מי עשאו עורים שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת: הלא אנכי – ששמי ה' עשיתי כל זאת:

הקב"ה למשה רבנו כשטען שהוא כבוד פה, ולכן אינו ראוי לילך לפרעה, והקב"ה השיב לו מי שברא פה לבני אדם, יכול גם לך לברא פה דהיינו דיבור ולבטל ממך את הכבודות הזו בשעת הצורך. ורבנו דורש את הפסוק "שם פה לאדם", **היינו שעושה ומשים הפה לבחי' קומת אדם** דהיינו שאפשר לתקן את הדבור פה לקומת אדם, ע"י אכילה בקדושה.

הלשון "קומת אדם" רומז למלכות פה, שתחילת הווייתה לית לה מגרמא כלום, רק נקודת רצון/די, ואילו שאר חלקי קומתה הם תוספת שנוסף לה ע"י שהאדם ממליך את הקב"ה. (והנקודה היא כתר וכתר הוא רצון) נמצא ראשית מציאותה הוא כשהאדם רוצה להמליך את הקב"ה, ואזי הוא כבר לא בהמה, שהרי לה אין שייכות לרצון כזה, אבל הוא עדיין בהמה מצד אופן האכילה, וככל שאוכל יותר בקדושה יותר ביראה במתינות ובמחשבת קיום רצון ה', אזי בונה את המלכות פה לקומה שלימה. ונעשה גדר אדם דהיינו מדבר, עד שזוכה גם שנעשה פיו קדוש וראוי להיות אכסניא לשכינה כפי שיתבאר לקמן ואזי שכינה מדברת מגרוננו.

נראה כוונת רבנו שהפה יש בו שני כוחות דבור ואכילה, ומעלת הדבור דהיינו גדר אדם, הוא עד כמה שהפה גם באכילה מתעלה על אכילת בהמה, ובאמת זה הרבה יותר, כי יש מעלה באכילת בהמה שכל אכילתה לקיומה, אלא שבאכילה היא שקועה כולה במעשה האכילה, אבל אדם דייקא מעלתו מורידה אותו לאכול לשם תענוג, ובטן רשעים תחסר. (שלפ"ו אולי צריך תחילה לעלות למדרגת בהמה שאוכלת רק לקיומה, ולהוסיף להתעלות עליה בהוספת קדושה). נמצא שגם האוכל רק לקיומו (או מרעב/כ"י) הוא עדיין אוכל כבהמה. כי אכילה בקדושה תלויה במחשבה (כי היכן שאדם חושב שם הוא/כ"י) וכשחושב בהקב"ה שם הוא, אבל כשחושב על האוכל ומדקדק בו או שאוכל בהלעטה, אזי הוא דומה לבהמה.

כי מי שאין אכילתו בקדושה ח"ו, אזי פיו הוא בחי' בעל חי ממש. אבל כשאוכל בקדושה אזי משים את הפה לאדם שנעשה מהפה בחי' קומת אדם כנ"ל כי העיקר שכל האכילה תהיה

במחשבת קיום רצונו ית', בתשובה כסופים והשתוקקות אליו ית'. ולמעשה עיין לעיל בשיחות. עיין ע"ח (שער כח/כ"י פ"ה) שהתינוק ע"י שיונק מאמו נעשה לו מוחין ואז גדלות לו השינים, וכמ"ש "ולבן שינים מחלב", דהיינו שע"י שיונק מאמו, נעשה לו מוחין הרמוז במילה "ו'לבן" דהיינו ל"ב נתיבות חכמה ונ' שערי

^{כ"י} עץ חיים שער כט פ"א. - כי הנוקבא בעת האצילות הראשון היתה רק נקודה א' לבד כנודע וזה הנקודה נקרא אישון בת עין וזכור זה ומנקודה זו מתחיל בנין כל מציאותה והיא לבדה יכולה להיות פ"פ עמו וזהו שורש כל בחי' הנוקבא וזהו ראשית ואחרית כל דרושיה. דע כי הנקודה שנאצלה תחלה היא כתר שבה והיא נקודה א' לבד.

^{כ"ה} עיין תורה לט קמא שהרעב הוא תאוה. וזה לשונו שם - כשאדם מרגיש איזה רעבון שמתגבר עליו תאוות אכילה ידע שיש לו שונאים.

כי הרגשת רעבון היא דמיון כמבואר בפסחים קז: שתשע שעות של אגריפס הם כמו ד' שעות שלנו כי הרעבון בא בשעה שאדם רגיל לאכול ולא מחוסר מזון במעיו. כמבואר שם בשוטנשטיין הערה 9 בשם נמוקי יוסף (יב). ע"ש.

זה לשון הנמוקי יוסף שם ד"ה זמן סעודה לכל היא - והלב בקי בהן, לפי שהלב חלוש ומתאוה לאכול באותו רגע שמנהגו לאכול כל הימים. ולא אתי למטעי כל כך בין בשבע ולא בשש.

אבל צ"ע מהדין של ברכה אחרונה שיכול לברך כל עוד לא מרגיש רעבון. כמבואר בש"ע או"ח סימן קפד סעיף ה' עד אימתי יכול לברך עד שיתעכל המזון שבמעיו וכמה ביעורו כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה.

ואפשר לדחות שבאמת אגריפס כיון שהיה מלך רוב עסקיו השביחו ממנו את רעבון מעיו, ואינו כרובא דעלמא שעסקיהם לא משכיחים מהם את הרעבון מעיים.

אעפ"כ בטן רשעים תחסר רשעים דייקא, ואילו צדיקים אוכלים לא מצד הרעבון אלא כמו שמאכיל אדם אחר עיין ויקרא רבה פרשה לד פסקה ג - ד"א גומל נפשו איש חסד זה הלל הזקן שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך עמם אמרו לו תלמידיו ר' להיכן אתה הולך אמר להם לגמול חסד עם הדין אכסניא בגו ביתא אמרו לו כל יום אית לך אכסניא אמר להם והדין נפשא עלובתה לאו אכסניא הוא בגו גופא יומא דין היא הכא למחר לית היא הכא. וע"ש עץ יוסף

וכן רבנו היה צריך להכריח עצמו לאכול, וכל כך היה מאוס אצלו האכילה עד שהיה צריך להסיח דעתו ואז לחטוף איזה מעט אוכל לקיום הגוף (עיין פעולת הצדיק קמב).

^{כ"ז} מקורו בצוואת הבעש"ט דף ה. הובא בבעש"ט על התורה פרשת נח עמוד התפילה אות נו ובמקור מים חיים שם אות לא. וע"ש פרשת בראשית אות צו. וממ"ח אות פ'.

^{כ"ז} עץ חיים שער כח פ"ה - שבדואי שהקטן בהיותו תוך בטן אמא יש לו ראש וגם אח"כ בעת יניקה א"כ צריך לדעת מה נתחדש אח"כ בעיבור המוחין והנה דע כי כבר הודעתין איך הו"א שיעורו בנה"י וחצי ת"ת דא"א אמנם אותו התלבושות הנעשה אל נה"י דא"א ע"י זוג או"א הוא סוד (נ"א על דרך) הו"א עצמו והנה מאותו חצי ת"ת דא"א נעשה ראש שהם ג"ר דו"א בהיותו במעני אמא ואמנם מוחין שלו הם אל"ם דאלה"ם לכן אין בו כח הדיבור בהיותו בבטן אמא והנה אל"ם גימטריא ע"א שהם שם (הוי"ה) מלוי דאלפין עולה מ"ה והשם עצמו כ"ו הרי ע"א ואז הוא אל"ם. והנה מילוי אותיות אל"ם גימטריא צדק ל"ף מד"ם והוא סוד המוחין שבמל' הנקרא צדק שהיו כלולין שם וז"ס האמנם אל"ם צדק תדברון ולהיות כי ג' מוחין היו נעשין סוד ת"ת דא"א לכן לא היה עדיין היכר לל"ב נתיבות חכמה ונ' שערי בינה וגם הדעת לא היה נחלק לאדרין ואכסניאין רק היה כל זה בבחי' כללות לבד וכאשר נולד ויונק משדי אמא אז ע"י היניקה נתגלו המוחין האלו בסוד ל"ב נתיבות חכמה וכן הבינה בסוד נ' שערים וכן הדעת ואז ניכר הכל ולכן הולד כשיונק או יוצאין לו השיניים שהם ל"ב נגד ל"ב נתיבות חכמה שנתגלו עתה וז"ס ולבן שיניים מחלב פי' הל"ב של ולבן הוא ל"ב נתיבות חכמה ונ' ה"א נ' שערי בינה והוא"ו של ולבן הוא סוד הדעת סוד ו' וכל זה הוא לסבת (מסבת) החלב וזו ולבן שיניים מחלב. לכן עתה מתחיל התינוק לדבר וז"ס מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש", מי הוא בינה וע"י החלב שמניקה שם פה לאדם.

בינה, והו' רומז לדעת. וזהו שכתוב מי שם פה לאדם. דהיינו מי (גמט' נ' שערי בינה) שהיא הבינה בחי' אמא המניקה את בנה, ע"י שמניקה אותו נעשה לו מוחין חב"ד, ועי"ז נעשה לו פה, דהיינו שמתחיל לדבר. כי בתחילה הוא אלם בחי' שם אלקים בלא י-ק, אותיות אלם, בחי' אלם צדק תדברון (אלם גמט' צדק) (וכן בתורה עד צדק/כ"ו) בחי' דבור בלא דעת בחי' צפצוף/כ"ט) וע"י היניקה מאמו, מבחי' מי, זוכה לי-ק, דהיינו ל"ב נתיבות חכמה ונ' שערי בינה, ואזי מתקיים בו ולבן שנים מחלב. דהיינו שזוכה לחכמה בינה ודעת ועי"ז לדיבור פה. וזה שאומר רבנו שע"י אכילה בקדושה נעשה לו פה, כי אכילה בקדושה היא בחי' שאוכל כתינוק היונק מאמו, כי כשאוכל בתשובה (בחי' בינה עולם התשובה) ומחשבתו בהקב"ה, אזי אכילתו כמו תינוק בחיק אמו שאוכל ממקום בינה. אבל להבדיל כשאוכל בלא תשובה כנ"ל, אזי אכילתו כמו בהמה היונקת ממקום ערווה (ברכות י.). בלי מוחין.

וטעם שדווקא בשעת האכילה אפשר לתקן את הפה לקומת אדם כי עיקר היראה היא באה לאדם בשעת אכילה דייקא בבחי' מה שאמר בועז לרות [ל']/כ"א לעת האכל גשי הלום פשוטו של מקרא שאמר לה לבוא לאכול, ורבנו דורש שרמזו לה שבעת האכילה באה יראה לאדם עפ"י הגמרא בזבחים שהלום הכונה מלכות, ויראה היא מצד המלכות כי מהמלך יראים. ל"ב כאשר דברנו מזה במ"א [ל"ג] תורה ז' תנינא אות י' דף יד. מדבר מהארת הרצון שמתגלה בשעת האכילה/כ"ד ושם באות יג (דף טו.) אמר שיראה בחי' מלכות כמ"ש מוראה של מלכות) אין לשון הלום אלא מלכות כמבואר בגמרא (זבחים קב)/כ"ה נמצא שלעת האוכל גשי הלום הכונה ליראה שהיא מצד המלכות שהיא בחי' יראה כ"ש כמו שכתוב במשנה (אבות פ"ג) ל"ו אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו בלעז/כ"ז. נמצא שמלכות אפילו של עכו"ם כדי לשמור על הסדר היא מחייבת יראה ממנה, דבלא זה "צלמות ולא סדרים" (איוב י' כב.) ולכן מבואר בזבחים קב./כ"ח הנ"ל, שאדם צריך לנהוג כבוד ויראה בכל מלכות אפילו של עכו"ם.

כ"ח ועיין תורה עד שדבור בלא דעה נקרא צדק ודבור בדעה נקרא צדקה. ונ"ל שהכי נמי האכילה כשאוכל בבחי' צדקה שמזדהה עם הנשמה ואזי הסיבה שאוכל היא כדי לעשות צדקה עם גופו, אזי הוא מדרגת אדם, צדיק חונן ונותן, אבל כשאוכל בתאוה שמזדהה עם הגוף, ואכילתו בבחי' תאוה ולקחה ולא צדקה, אזי הוא במדרגת בהמה.

כ"ט עיין תורה רב - ועל ידי השכל על ידי זה נעשה הפסחון כנ"ל, נמצא ששלמות הפסחון הוא על ידי שלמות הר"א פנ"ל: ואזי יכולין לעשות מהצפצוף דהיינו הקול היוצא מהקנה שהוא רק קול פשוט וצפצוף, שיהיה נעשה דבור, על ידי חמשה מוצאות הפה שמתחבים הדבור, פי עקר ההבדל שיש בין אדם לחי, הוא על ידי חתוף הדבור, שהוא גדר האדם שהוא מדבר בבחינת (שמות ד'): "מי שם פה לאדם", ועקר ההבדל הוא חתוף הדבור, דהיינו שהאדם עושה מהצפצוף, והקול חתוף האותיות והדבור, כי גם בהמות ועופות יש להם קול וצפצוף, רק שאין להם חתוף האותיות והדבור, והוא גדר האדם שיכול לחתוף הדבור כנ"ל: ולבוא לבחינת גדר אדם, הוא על ידי צדקה, בבחינת (פראשית א'): "נעשה אדם" וכתוב (רות ב'): "שם האיש אשר עשיתי עמו היום" וכו' מה ה'תם צדקה אף כ'אן צדקה כמו שכתוב בזהר (הובא לעיל בסימן לו). היינו שעל ידי צדקה נעשה בחינת אדם שהוא בחינת דבור כנ"ל,

³ * רות ב' יד

לא רות פרק ב (יד) ויאמר לה בעז לעת האכל גשי הלם ואכלת מן הלחם וטבלת פתך בחמץ ותשב מצד הקוצרים ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותתר:

²² נמצא כבר בדפוס

²³ * לעיל תורה ז' תנינא אות יוד. ועיין לק"ה בציעת הפת ה' ב' משמע שהיא באה קודם האכילה בשעת ברכת המוציא ועיין תורה סב קמא אות א'

לד שם מדבר מפרנסה שכדי לזכות בה צריך ממש כמ"ש לעת האכול גשי הלום דהיינו מלכות וממשלה

ל"ה זבחים קב. - אמר עולא בקש משה מלכות ולא נתנו לו דכתיב (כשהיה רועה והגיע להר סיני והקב"ה דבר אליו מתוך הסנה) (שמות ג-ה) אל תקרב הלום ואין הלום אלא מלכות שנאמר (שאמר דוד המלך להקב"ה) (שמואל ב ז-יח) מי אנכי ה' אלהים (וגו') כי הביאתני עד הלום. מתיב רבא רבי ישמעאל אומר יבמה מלך, (אלישבע אשת אהרן אשת אחיו של משה שהוא מלך) אמר רבא לו ולזרעו קאמר. וכל היכא דכתיב הלום לדורות הוא, והא גבי שאול דכתיב (כשהטיל שמואל גורל מי יהיה מלך וילכד שאול ולא נמצא ואז שאלו את הקב"ה) (שמואל א י-כב) הבא עוד הלום איש, (ולמעשה בנו של שאול לא הי המלך, נמצא) הוא אין זרעו לא, איבעית אימא הא הוה איש בשת, ואיבעית אימא שאני שאול דאפי' בגויה לא קאים, (שאפילו בעצמו לא נתקיימה המלכות כיון שהגיס דעתו) כדר' אלעזר אמר רבי חנינא בשעה שפוסקים גדולה לאדם פוסקים לו ולזרעו עד סוף כל הדורות שנאמר (איוב לו-ז) לא יגרע מצדיק עיניו ואת מלכים לכסא וגו', ואם הגיס דעתו הקב"ה משפילו שנאמר (איוב לו-ח) ואם אסורים בזקים ילכדון בחבלי עוני:

ל"ו משנה אבות פרק ג (ב) רבי תנינא סגן הפהנים אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מור'אה, איש את רעהו חיים בלעו.

ל"ז לשון חז"ל מורה על תוקף יצר הכעס והישות של האדם שבלי גדר היראה היה בולע את רעהו חי דהיינו לא מבעי ברגע שהיה קצת מפריע לו בתחום שקבע לו להנות ממנו, אלא גם לצורך הנאתו היה תוקף ומבטל ישות זולתו לגמרי, כמו חיות בג'ונגל, אבל בדרכים הרבה יותר משוכללות, כראוי לאדם שנפשו הבהמית הרבה יותר חכמה. ממילא למדנו כמה יראה צריך שתהיה למלכות כדי לעשות סדר ולתת תחום וקיום וחיות לכל אחד מהעם שתחתיה. וכמה יראה צריך אדם כדי לשלוט על יצרו.

ל"ח זבחים קב. - א"ר ינאי לעולם תהא אימת מלכות עליך דכתיב (גבי משה שהתרה בפרעה על מכת בכורות) (שמות יא-ח) וירדו כל עבדיך אלה אלי (משום כבוד המלכות אמר עבדיך ולא כלל את פרעה) ואילו לדידיה לא קאמר ליה. רבי יוחנן אמר מהכא (מלכים א יח-מו) ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב.

נמצא שבשעת אכילה אזי באה היראה להאדם, לט(וכמבואר במאמר ויהי מקץ כי מרחמם ינהגם [מ"א]. שם מבואר שאפשר לקבל הארת רצון נפלא בשעת האכילה, כיון שעיקר האכילה והפרנסה נמשכת מבחי' מלכות שהיא בחי' יראה ע"ש היטב. כמבואר שם שבמלכות הוא סוף ירידת השפע פרנסה, היורד מהידים שבים החכמה, בחי' הרמזים (בחי' בני חיי ומזני במזל תליא) שהם בחי' רחב ידים (בחי' שהרמז מרחיב יותר את החכמה שבידים) בחי' פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, והמלכות בחי' יראה מחלקת את הפרנסה למטה בבחי' ותתן טרף לביתך, לכן מלובש בפרנסה הארת רצון נפלא, ועם הפרנסה באה גם יראה בשעת האכילה דהיינו כשהאדם מפרנס את גופו)

על כן היראה באה דייקא בשעת האכילה כי הפרנסה מהמלכות וכשהיא יורדת לאדם בתוכה היראה, ובשעת האכילה ממתינה לו מהצד אם יזכור מהיכן הפרנסה ויהיה אוכל כמו שנמצא עמו הקב"ה משגיח ומצפה שיאכל ביראה כאדם ולא כבהמה. ואע"פ שרבנו אמר (בשיחות הר"ן ה') שעיקר היא יראת העונש נראה שבאכילה הכוונה ליראת הרוממות עכ"פ לא פחות מרב חשוב, שהרי לא יענש אם יאכל כבהמה.

וע"כ כשאוכל בקדושה וממשיך על עצמו היראה הבאה לו עם הפרנסה בשעת אכילה, דהיינו שאוכל עם יראת שמים בקדושה ובטהרה כראוי. אזי הוא מכניס את בחי' המלכות שהיא בחי' היראה כנ"ל לתוך הפה ואזי נעשה מהפה בחי' קומת אדם בבחי' מי שם פה לאדם ואזי עולה למדרגת אדם מדבר כנ"ל.

כי כשאינו אוכל בקדושה וביראת שמים אזי היראה הבאה בשעת אכילה כנ"ל היא עומדת מרחוק ואינה נכנסת בו. ממתינה שיאכל בקדושה, כי רק בשעת האכילה הוא הזמן שיכול לתקן את פגם היראה, דהיינו הקטרוג על שאינו ירא כפי כל השגתו בגדולת ה',

אבל כשאוכל בקדושה וביראה דהיינו שממשיך על עצמו היראה קדושה הנ"ל אזי נכנס בחי' היראה מלכות בפיו ונעשה מהפה בחי' קומת אדם כנ"ל. נראה כוונתו שכשממליך את הקב"ה גם בשעת אכילתו בבחי' מוראה של מלכות שמים זה בחי' שמכניס את היראה לפיו, וכשגם בפיו מתגלה מוראה של מלכות שמים אזי הדבור שבפיו נעשה קומה שלימה. ועולה למדרגת מדבר.

עתה יבאר שאם מקיים מי שם פה לאדם כנ"ל דהיינו שאוכל בקדושה ועולה למדרגת מדבר, אזי שכרו שהקב"ה יעלה אותו למדרגה עוד יותר גבוהה, דהיינו מדרגת מדבר ברוח הקדש. ששכינה מדברת מגורונו. ובשכר זה שאוכל בקדושה וביראת שמים ועושה מהפה קומת אדם, עי"ז זוכה לעליה יותר גדולה שנתעלה בחי' קומת אדם הנ"ל ונעשה בחי' אדם העליון בבחי' החזיון שראה יחזקאל הנביא (יחזקאל א/מב) ועל מ"הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה (מ"ד/מ"ה)

⁹⁸ נמצא כבר בדפוס

⁹⁹ תורה ז' תנינא את י' [דף יד. טור ב]

מא תורה ז' תנינא את י' ועל ידי כלליות בן ותלמיד; על ידי זה מי שהוא איש חיל ואינו ההפך (שקורין: רע מזל, שלימזל), הוא יכול לקבל בעת האכילה הארת הרצון, דהיינו שיאיר לו הרצון בעת האכילה, וישתוקק ויכסף מאד אליו יתברך ברצון מפלג, בלי שום ידיעה, שלא ידע כלל מה הוא רוצה. ומה שמתגלה הארת הרצון בעת האכילה דוקא דע, כי מי שרוצה לחגור מתניו להיות מפרנס, לתן פרנסה להתלויים בו, הוא צריך שיהיה איש חיל ולא יהיה ההפך (שקורין: רע מזל, שלימזל), כי צריך שיהיה לו קצת ממשלה. כי כל הפרנסה נמשך מהמלכות (ד), כמו שכתוב במלך: (דניאל ד) "אילנא די חזית די רבה ותקף וכר' ומזון לכלא בה, אנת הוא מלפא". ועל כן מי שרוצה לקבל פרנסה, צריך שיהיה לו קצת ממשלה, כדי שיהיה לו איזה שכיכות עם המלכות. וזה בחינת (רות ב): "לעת האכל גשי הלם" איין הלום אלא מלכות (ובחים קב). כי צריך שיהיה לו ממשלה בחינת מלכות לעת האכל, כי על ידי זה נמשך הפרנסה פני"ל:

כב יחזקאל פרק א (כו) וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה: מצודות דוד (כו) כמראה – ר"ל ראיתי דבר מזהיר כאבן ספיר והוא כדמות כסא ועל דמות הכסא ראיתי דמות כמראה אדם על הכסא ממעל והוא רמו על האל יתברך ואמר דמות כמראה לומר שאין לו דמות כלל אבל אמרו בלשון דמות להסביר את האזון שראה את השכינה נוסעת מבה"מ כמלך היושב בכסא על המרכבה:

¹⁰⁰ בתרצו- ועל (דמות) הכסא דמות כמראה - (כשלוש הפסוק) ובדפוס תרלד תרלו ותשכס- ועל הכסא דמות כמראה. בלוח"ת תרלד- ועל דמות הכסא

¹⁰¹ עיין זוהר פנחס רכח.

י"ה זוהר רע"מ פנחס דף רכח. (אור יקר כרך טז (טהוד' תשטט) סוף סימן יד עמ' פד) – כאן מתחיל לפרש ענין מראה השני מעשרה מלאות יחזקאל, הנזכרים לעיל דף רכז ע"ב, והוא "הארת התפארת למלכות דלגליות". ומלת סימן היינו כי לעיל קרא לעשרה מלאות, עשרה סימנים, לכן אמר סימן, דהיינו מראה השני (עיין כאן בהגרי"א).

תקונא תניינא התקון ומראה השני, עליו נאמר בסוף פרשה א' יחזקאל ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה והיינו התפארת למלכות דלגליות שהוא רק כמראה אדם, ר"ל כמראה התפארת דז"ל, והוא רק דשימו דספר תורה כי ספר תורה הוא התפארת דז"ל שהוא סוד תורה שכתב, והתפארת למלכות הוא רק רוסס ממנו, ואי"ה ועל זה נאמר בתפארת אדם לשבת בית התפארת של מלכות הוא רק ענין התפארת של ז"ל הנקרא אדם, והמלכות נקראת בית לז"ל.

ומפרש כי קריאת שמע סודו בתפארת למלכות, שהוא סוד התורה, וטועד שהתפארת כלול מחו"ג, כנגד החסד שהוא הגבורה שהיא התפילין, שקריאת שמע לריכוס לקרותה צלילת ותפילין, לכן מפרש כאן את אלו הענינים, וזה שאמר ואוקמוה רבנן וביאלו החכמים (במס' מנחות דף ע"ג ע"ב) כל תקוורא קריאת שמע ערבית ושהח"ת נחשב לו כאילו מקיים והגית בו יומם ולילה הרי שקריאת שמע דומה לתורה, וטועד דצלילת לבנה איהו לימינא מסטרך דחסד כי עליות מלך חושי הלצן של הצלילת שנה היא מלך החסד, כי גוון לכן הוא חסד, ואתמר ועוד נאמר על התפארת של המלכות א"ל מלך יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות היינו מלכות היושבת ומנצחת בבחינת התפארת שהוא מנת הרחמים, ומלך החסד שנתפארת מתנהגת בחסידות, ועם על זה נאמר והינן בחסד כסא כי כסא הוא התפארת למלכות והיא מתנוונת חסד שהוא בחינת

(הטשערינרב ציין כאן לזוהר פנחס שם מבואר שהפסוק "ועל דמות/מ"ו הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה" הן ג' מדרגות א- דמות הכסא, וב- (ביצירה) דמות אדם, וג- (באצילות) כמראה אדם העליון. ומבואר שם שאדם העליון הוא תפארת דו"א, וכמראה אדם היא מלכות דתפארת דאצילות דהיינו רושם של האדם העליון, שע"י הרושם היא נעשית בחי' בית ולבוש וכסא לאדם העליון ת"ת דו"א. וכמראה הכסא היא מלכות דתפארת שביצירה. ונראה שרבנו מדבר משתי מדרגות הגבוהות דהיינו שע"י אכילה בקדושה זוכה למדרגת מדבר ואזי פיו נעשה בחי' מלכות פה דתפארת דו"א, בחי' כמראה אדם. ואזי הקב"ה מעלה אותו למדרגת גבוה יותר שזה בחי' אדם העליון, בחי' שכינה מדברת מתוך גרונו [מ"ו]. בחי' אד' שפתי תפתח [מ"ח], שבתפתיחת פיו הוא בחי' אד' (דהיינו השכינה מלכות שנקראת אדנ-י), בחי' שכינה מדברת מתוך גרונו.

היינו כנ"ל כי כשעושה מהפה רק בחי' קומת אדם, בחי' מי שם פה לאדם אזי הוא רק בגדר מדבר, כי גדר האדם הוא הדיבור.

אבל אח"כ זוכה שנתעלה הפה למדרגת מדבר גבוה יותר, בחי' רוח הקדש ממדרגת הנבואה בבחי' אדם העליון תפארת ז"א, היינו בחי' שכינה מדברת מתוך גרונו בחי' אד' שפתי תפתח כנ"ל:

ומה שנמתק הצער ע"י אכילה בקדושה, כי דע כי זאת ההשתלשלות שנשתלשל ובא צער יותר גדול למי שהוא בר דעת בבחי' יוסיף דעת יוסיף מכאוב כנ"ל.

ולכאורה קשה מפני מה יהיה כך, שמי שמוסיף דעת יוסיף צער ח"ו [מ"ט] שהרי אדרבה הדעת מפקיע מהרגשת הייסורים כמבואר בתורה רנ ותורה סה/ו.

אך דע כי זה בחי' מעברתא של תפילין. כי מבואר בפע"ח/כ"א שדרך המעברתא עובר השפע מוחין שזוכים ע"י התפילין. ונקרא מעבר יבק מעבר צר שבו המוחין חייבים לעבור לפני שזוכים בהם, והטעם לזה כי

הטלית לבנה, וכנגד זה חסד סליק ע"ב חולין וקשרין דטלית חס"ד עולה ע"כ כנגד הע"ב חוליות וקשרים של הטלית, כי בכל כנף יש י"ג חוליות וה' קשרים הרי ח"י, וכד' כנפות הם כמספר ע"ב שהוא גי' חס"ד.

ומסיף ואמר ואתי טלית מסטרא דמטטרו"ן כי יש טלית מלך מט"ט, כי התפארת למלכות מהלבש במט"ט לזכרה שהוא דמות הכסא, ויש בו ג"כ מלת חסד, דאיהו ט"ט משם מטטרו"ן, כמבואר בתקוני זהר (פ' ע' דף ק"ט ע"ב), כי ב' אותיות אלו הם עיקר שמו, לכן הוא פלייל ח"י כולל ח"י בחינות של האצילות, בין קשרין וחו"ן בין הקשרים שיש ה' קשרים, והחוליות שיש י"ג חוליות, שהם ביחד ח"י לכל סטרא לכל ז' מל' כנפות. ומפני עור שגנון חמש קשרין של האצילות הם לקבל חמשה חומשי תורה הם כנגד החמשה חומשי תורה, ותליסר חולין וה"ג חוליות של האצילות, הם לקבל תליסר מביילן דחממי דאורייתא כנגד י"ג מלות הרחמים של התורה שבהם מטה כלפי חסד, דאתמר בהון שנאמר בהם, בשלש עשרה מדות התורה נדרשת כי י"ג מלות הרחמים הם כנגד הי"ג מלות שהתורה נדרשת בהם. (מ"ח ומפשיס)

(ה"י) ובגינה אתמר דמות כמראה אדם עליו מלמעלה כשכיל מט"ט נאמר "דמות" כמראה אדם, כי הוא בדיקנא דתפארת בצורת התפארת דהיינו בשם מ"ה כמספר אד"ס, דאיהו תפארת אדם עליו מלמעלה כי הפארת הוא למעלה ממט"ט, ואתקרי בשמיה יו"ד ה"א וא"ו ה"א ולכן נקרא בשם מ"ה כעין התפארת, ועליו נאמר כל הנקרא בשמי דהיינו בשם מ"ה שנתפארת, ולכבודי בראתיו כבוד הנביאה, כמ"ש ורוכן בחסד כסא, יצרתיו כבוד האצילה כמ"ש ועל דמות הכסא וגו', אף עשיתיו כבוד העשייה, כי מט"ט נמצא גם בעשייה, כי הוא כולל כל השלשה עולמות ב"ע. (מ"ח והגרי"א ומפשיס)

ולעילא ולמעלה בעולם האצילות, הוא כמראה אדם ולא רק דמות אדם כמו במט"ט, ומפני כי כמראה אדם דא שכינתא זו היא השכינה של האצילות, דאיהו פחיו דעמו"ת דאמצעייתא שהיא כמראה התפארת, בארבע אנפין שיש לה ד' פנים דהיינו ד' אותיות הו"ה כמו לתפארת, ובקשר ספידיאן וכן נעשר ספיות, כבוד שם מ"ה שיש בו עשר אותיות, דאינון אדם שהם בגימטריא אד"ס, וחוזר ומפני ארבע אנפין דאדם וד' פנים של אדם העליון, הם ארבע אתון סוד ד' אותיות של השם הו"ה, ואינון י"ד אתון ועם עשר אותיות של השם מ"ה הם י"ד אותיות, ובהון ובהם נאמר וב"ד הגביאים אדמה כי סוד הנבואה נמשכת אל הנביאים דרך המלכות מ"ד אותיות אלו. (מ"ח והגרי"א)

בו רבנו השמיט כאן את המילה דמות. וצ"ע. אולי כי מדבר משתי המדרגות הגבוהות יותר, שע"י אכילה בקדושה זוכה למלכות דתפארת דאצילות ואזי הקב"ה מעלה אותו למדרגת אדם העליון. אלא שצ"ע נמצא מדרגת מט"ט שביצירה נחשב אלם בלא דיבור, ואולי אפילו בהמה. וצ"ע.

¹⁰ לשון זה נזכר באחרונים ומקורו בזהר רע"ב פנחס ח' ריש. ודף רלב סע"א ושכינתיה מדבר על פומיו גם ע"ש דף שו סע"ב.

¹¹ תהלים נא יז

¹² שהרי נתבאר לעיל תורה סה אות ג' ובריש תורה רנ שהיסורים והצער רק מחסרון הדעת.

¹³ עיין תורה סה אות ג' - כי אפלו כל הצרות והיסורין והרעות העוברין על האדם, חס ושלום, אם יסתכל על התכלית, בודאי אינם רעות כלל, רק טובות גדולות. כי בודאי כל היסורין באים בגונה מהשם יתברך לטובתו, אם להזכירו שישוב בתשובה, אם למרק עוונותיו. ואם כן היסורין הם טובות גדולות, כי בגנות השם יתברך הוא בודאי רק לטובה. נמצא, שבכל הרעות והיסורין שיש לאדם, חס ושלום, אם יסתכל על התכלית, הינו בגנות השם יתברך, לא יהיה לו יסורין כלל. רק אדרבא יתמלא שמחה, מגדל רב הטובה שישתכל בתכלית היסורין הללו. כי התכלית הוא פלו טוב. פלו אהד פנ"ל. ובקמת אין שום רע בעולם, רק פלו טוב: אך עקר הצער שיש לאדם מהיסורין שעוברים עליו, חס ושלום. הוא רק מחמת שלוקחין מהאדם הדעת. עד שאין יכול להסתכל על התכלית, שהוא פלו טוב, ואז מרגיש צער וכאב היסורין. כי בשגשג לו דעת, ומסתכל על התכלית, אינו מרגיש כלל הצער של היסורין פנ"ל.

¹⁴ פרי עץ חיים - שער התפילין - פרק א - ענין המעברתא של תפילין, שם שלשה שמות - אה"ה, הו"ה, אדנ"י, שהם גימטריא יב"ק, כי דרך אלו עובר כל שפע, מתחלת אצילות עד סופה.

ראשית חכמה יראה ה' (תהלים קיא)²¹ פירוש שכל חכמה שאדם מוסיף לעצמו צריך להקדים לה את הצמצום של יראה²² מהקב"ה, ואם אין יראה אין חכמה (אבות פ"ג)²³ פירוש ואם לא מקדים יראה לחכמה אזי היא אינה חכמה, כי רק ע"י יראה אדם מזדרז לקיים את מה שלמד ובעיקר את היראה עצמה שעתה משיג יותר כמה צריך לירא ממנו ית' ומה שיודע רק בשכלו אין לו קיום אמיתי בעוה"ז וכ"ש שאין לו קיום נצחי כי אין לו כלי להיחזק בו. ואם כשמקיים בלי יראה אזי היא מצוות אנשים מלומדה בחי' גוף בלי נשמה. נמצא בהכרח שהמוחין יעבור במעבר המעברתא הצר של יראה כדי שתקיים חכמתו.

²¹ תהלים פרק קיא (י) ראשית חכמה יראת ידוד שכל טוב לכל עשיהם תהלתו עמדת לעד:

מצודות דוד - ראשית חכמה - הנכון הוא שבתחלת לימוד החכמה יירוש האדם בלבו יראה ה' ולשכל טוב יחשב לכל העושים כן כי אז תהיה תהלתו עומדת לעד להיות מהולל בחכמה כי תהיה מתקיימת משא"כ אם לא תקדים היראה אל החכמה וכמ"ש רז"ל:

רד"ק - (י) ראשית חכמה יראת ה', וצוה להם ראשית חכמה יראת ה'. ואנה צוה להם זה? כשאמר (דברים י, כ), את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק וגו'. תחילה אמר תירא, ויראת ה' היא שמירת התורה והמצוות, והחכמה היא חכמת החקירה האמיתית, לדעת כל מעשה בראשית, והיא עבודת האל יתברך, כי בה יכיר האדם את בוראו. לפיכך אמר אחר כן ואותו תעבוד. ובהתבודדו בחכמה ההיא, ויסיר מלבו כל דברי העולם השפל, אז ידבק באל יתברך, זהו ובו תדבק, כי נפשו קשורה בעליונים, ואז ידע שמו, וזהו ובשמו תשבע, כי מי שאינו יודע שמו אינו ראוי להשבע בשמו. והקדים באתו פסוק יראת ה' לעבודה, וכן בזה הפסוק צוה להקדים יראת ה' לחכמה, ואמר ראשית חכמה יראת ה'. אמר, מי שהכין את לבבו להתעסק בחכמה תחילה יתעסק ביראת ה' ויעשה ממנה שורש ועיקר, ועל דרכיה יתנהג בחכמה, שילמד על דרך שאמרו רז"ל (אבות ג, יא), כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת. ואם ילמד אדם חכמת החקירה תחילה, אולי יבהל ברוחו, ויעזיז מצחו להכחיש האותות והמופתים הגדולים הנמצאים בכתבי הקודש. לפיכך צריך להקדים לימוד התורה שהיא יראת ה', וישים בלבו להאמין כל הכתוב בה, חידוש העולם ושינוי הטבע באותות ובמופתים. וכאשר יתבונן האדם בתורה, ימצא בה דרכי החכמה, כמו שכתוב (שם ד, ו), כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו', כי אין צריך לומר התורה והמצוות שהם בניית על דרך השכל, כי גם החוקים אשר נאמר עליהם שאין להם טעם, כן הוא נראה לרוב בני אדם, אבל החכם המתבונן בהם ימצא טעם ברור ומבואר. ואחר שהתבונן החכם המבין בדברי התורה, וישימה יסוד לחכמה, וישתדל בלבו לקרב הדברים הרחוקים אל הדעת, וילמד חכמת הפילוסופיה אחר-כך, לא תשתבש דעתו בלומדו החכמה בתורה אשר למד תחילה, כי כבר תקעה יתד במקום נאמן, ויקרב דרכי החכמה אליה בכל כחו. לפיכך אמר, ראשית חכמה יראת ה'. ואמר, שכל טוב לכל עושיהם, פירוש שכל טוב עיון טוב, והשגחה טובה יש לעושה את שתייהן, שמתעסק ביראת ה' ובחכמה. או פירוש שכל טוב הצלחה טובה, כמו (ש"א יח, יד), ויהי דוד בכל דרכיו משכיל, שפירושו מצליח, כלומר שיצליח המתעסק בשתייהן, בעולם הזה ובעולם הבא. תהלתו עומדת לעד, כי עושה מעשה הישר, ושומר התורה והמצוות, תהיה תהלתו בפי האנשים לכמה דורות. ונפשו גם כן עומדת לעולם הבא לעד, עד עולם. וכבר הרחבנו יותר בפירוש הפסוק הזה בפתיחת פירוש נביאים: עכ"ל.

דבריו צ"ע כי נראה שהחכמה שמדבר עליה היא חכמה חיצונית ואילו יראה היא חכמת התורה. ואילו רבנו שאסר ללמוד חכמה חיצונית מסתמא כוונתו שיראה היא לימוד המוסר ותפלה שלימודו יהיה עמ"נ לשמור ולקיים, והחכמה היא חכמת הגמרא ופוסקים שח"ו לא ילמד אותן כחכמה חיצונית אלא על מנת לקיים ולעשות.

²² צ"ע כי יכול להקדים לה רק יראת שמים הנובעת מהחכמה שכבר יש לו והיא לא כלי מספיק לחכמה שנוסף לו.

²³ משנה אבות פרק ג (יז) רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמח, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. הוא ה"ה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרביץ ושרשיו מעטים, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז), והיה פערער בערבה ולא יראה פי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרביץ מחכמתו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מעטים ושרשיו מרביץ, שאפלו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו, שנאמר (שם), והיה פערץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי:

רבינו בחיי - אם אין חכמה אין יראה, כלומר אם אין לו חכמה בידיעת המצוות שירע אי זה מצות עשה שנצטוה בהם כדי שיעשה ואי זה מצות לא תעשה שהזהר בהן כדי שישמר מהן אין יראה אין יכול ליראה את השם י"ת שהרי אינו יודע במה יזכה ובמה יכשל: אם אין יראה אין חכמה, אם אין לו יראה אין קיום לחכמה:

תפארת ישראל /יכין/ - (קטז) אם אין חכמה אין יראה - דכשאינו בו חכמה להשכיל גדולת הבורא ב"ה להתבושש לפניו, איך אפשר שתהיה בו יראה מאהבה, אבל אפשר שתהיה יראתו כמי שירא מחוק ממנו, ואין זו היראה המתבקשת: (קיז) אם אין יראה אין חכמה - כדכתיב ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא), דכשאינו יראת ה' על פניו לא יתבושש להחליט בהתחכמתו משאת שוא ומדוחים אף שיהיה נגד כבודו ורצונו ית', וחושב תועה מה' ותורתו, ומכ"ש שלא יהיה בו חכמת תה"ק, דמלבד כי נקלטה בעיני העכורות מלהעמיק בה כראוי, גם התושיה היא בעצמה תתרחק ממקום טנופת כזה שבמוחו:

ועיין משנה אבות פרק ג (ט) רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת. הוא ה"ה אומר, כל שמעשיו מרביץ מחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת:

רע"ב (ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו - אני שמעתי שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו. שהוא חושב בלבו אלמוד בשביל שאהיה יראה חטא. וזה ע"ד שאמרו תחלת המחשבה סוף המעשה: חכמתו מתקיימת - שהחכמה מביאתו למה שלבו חפץ והוא נהנה בה:

וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו - שאינו לומד ע"מ לעשות. הואיל ואין לבבו פונה להיות יראה חטא אין חכמתו מתקיימת. שמתוך שהיא מונעת אותו מללכת אחרי שרירות לבו הוא קץ בה ומאסה ומניחה:

כל שמעשיו מרובים מחכמתו - הכא מיירי שזריו במצות עשה ולעיל בכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו איירי שזוהר במצות לא תעשה:

וע"כ כל מי שזוכה לאיזה חכמה ודעת, עובר עליו יראה ג"כ, כי זה תלוי בזה כנ"ל שכמו שהמוחין עוברים תחילה במעברתא כך גם אדם הזוכה בחכמה חייב להקדים להם יראה, ועל כן גם עובר עליו ירא וצער בכל יום.

וזה בחי' מעברתא של תפילין כמו מנהרה בחלק האחורי שבבתי התפילין כי תפילין הם בחי' מוחין, והרצועה העוברת (בדוחק) במעברתא ובה קושרים את התפילין ביד ובראש היא בחי' יראה, כי כל יראה היא בחי' רצועה, או רצועה רעה דהיינו ייסורים כמו רצועת המלקות שגורמת ליראה העונש, או רצועה קדושה שהיא יראת הרוממות, שהיא ראשית חכמה יראת ה' דהיינו הכלי לחכמה האמיתית/י¹

כי יש רצועה דהיינו ייסורים שע"י השפחא בישא /ישהיא רצועה להלקות/י את החייבים עונש ע"י הקליפה המקטרגת ומקבלת רשות לייסר, ומי שירא לעבור על מצות הקב"ה בגללה היא יראה נפולה יראת העונש/י שיודע שכל הייסורים רק מדה ועל כן ירא לעבור אל מצותו והיא יראה נפולה ביחס ליראה הקדושה יראת הרוממות, שירא ממנו ית' כי הוא עיקרא ושרשא דכל עלמין {הקדמת הזוהר יא:1}, וכן היראה דקדושה יראת הרוממות היא ג"כ בחי' רצועה דקדושה.

* בתקפא - שזוכה

² ובאמת גם יראת העונש היא ראשית חכמה אבל חכמה בדרגא נמוכה, אולי חכמה תתאה.

¹ הלשון רצועה בישא אינה בזהוהר אבל יש לשון דומה דהיינו יראה רעה שהיא יראת העונש והעונש הוא ע"י שפחא בישא שהיא רצועה להלקות את החייבים, ע"י שעולה ומקטרגת ומקבלת רשות להלקות.

¹ משנה מכות פרק ג (יב) ביצד מלקין אותו, כופת שתי ידי על העמוד הילף והילף, וחוץ הפנסת אחוז בנגדיו, אם נקרעו נקרעו, ואם נפרמו נפרמו, עד שהיא מגלה את לבו. והאבן נתונה מאחוריו, חוץ הפנסת עומד עליה. ורצועה של עגל בידו, כפולה אחד לשנים ושנים לארבעה, ושתי רצועות עולות ויורדות בה:

רע"ב – ורצועה של עגל – שנאמר ארבעים יכנו. וסמך ליה לא תחסום שור בדישו: כפולה לשנים ושנים לארבעה – ד' רצועות תפורות זו על גב זו: וב' רצועות – דקות של חמור: עולות ויורדות בה – כעין קלקלי של אוכף וטעמא משום דכתיב (ישעיה א) ידע שור קונוה וחמור אבוס בעליו אמר הקדוש ברוך הוא יבא מי שמכיר באבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו:

¹ עיין תורה טו אות א שיש יראה למטה מיראת העונש דהיינו שהיראה מתלבשת בכל מיני דברים בעוה"ז שגורמים יראה, כיון שהאדם לא דן את עצמו אזי הם דנים אותו, ובהקדמת הזוהר יא: מדבר מיראת העונש שגם היא יראה נפולה ביחס ליראת הרוממות.

¹ הקדמת הזוהר דף יא: – הקדמת התיקונים דף יא: – פתח רבי שמעון לדרוש בפקודי אורייתא בענין מצות התורה ואמר, פקודי אורייתא דיתב קדשא בריך הוא לישאל כל מצות התורה שנתן הקב"ה לישאל, פלה באורייתא בארץ כלל פתיבי כולם נכתבו בתורה בדרך כלל, ור"ל שהרבה מצות רמוזות בפסוקי מעשה בראשית בדרך כלל כדמפרש ואיל, ואחר כך נפרטות כל אחת ואחת בתורה במקומה, ואמר רבי שמעון כי הפסוק בראשית ברא אלהים, הך היא פקודא קדמאה דכלא זו היא מצוה הראשונה שהיא קודמת לכל המצות, ואקרי פקודא דא יראת יהו"ה ומצוה זו נקראת יראת ה', ולפי שהיא המצוה הראשונה לכן היא נרמזת במלת בראשית, ולפי הסוד יראת יהו"ה היא המלכות דאקרי ראשית שהיא נקראת ראשית לפי שהיא ראשית הספירות ממטה למעלה, דכתיב כמו שכתוב בראשית חכמה יראת יהו"ה כי היא השער לכל הספירות העליונות ובפרט אל החכמה, וכן מה שכתוב יראת יהו"ה ראשית דעת המלכות הנקראת יראת ה' היא הראשית והשער לעלות אל הדעת, בגין דמלה דא ראשית אקרי לפי שדבר זה שהיא המלכות נקראת ראשית ממטה למעלה, לכן דא איהי תרעא לאעלא גו מהימנותא זו היא השער ליהו"ה לעלות למדרגות הקדושה הנקראות אמונה, ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא ועל מצוה זו מתקיים כל העולם, לכן פתחה התורה בפסוק בראשית, להורות שבשביל מצות היראה ברא אלהים את השמים ואת הארץ, ועל ידי זה הם מתקיימים. (מ"ג ומ"ד ו"ט)

דאחא אתפרש לתלת סטרין היראה מתחלקת לשלשה אופנים, תרין מנייהו לית בהו עיקרא דקדא יאות שתי יראות מהם אין בהם עיקר כראוי, ונקראות יראה שלא לשמה, אבל יכול לבוא על ידם אל לשמה, וחד עיקרא דיראה ואחת היא עיקר היראה, וזו היא תכלית יראת יהו"ה, והנה תחלה מפרש ב' מיני יראות שאינם עקריים, ואמר אית בר נש דדחיל מקדשא בריך הוא בגין דייחון בנוי ולא ימותון יש אדם שירא מהקב"ה בשביל שיחיו בנוי ולא ימותו, או דחיל מעונשא דגופיה או דממוניה או שמתירא שלא יענש בגופו או בממונו, הרי שכל יראתו היא שלא יגיע לו איזה צער ונזק בעולם הזה, ועל דא דחיל ליה תדיר ובשביל זה הוא ירא תמיד מלפני הקב"ה, אשתכח דיראה דאיהו דחיל לקדשא בריך הוא לא שוי לעקרא נמצא שהיראה שירא מהקב"ה אין עיקרה יראת יהו"ה, אלא ירא שלא יבא עליו איזה עונש. ואופן הב' אית בר נש דדחיל מן קדשא בריך הוא בגין דדחיל מעונשא דהחאה עלמא ועונשא דגיהנם יש אדם שירא מהקב"ה שלא לעבור על מצותיו, לפי שירא מעונשי עולם העליון ועונשי הגיהנם, תרין אלין לאו עיקרא דיראה אנון ושרשא דיליה שתי יראות האלו אינם עיקר היראה ושושה, אלא יראת דאיהו עקרא למדחיל בר נש למאריה יראה שהיא עיקרית, שעליה עיקר המכוון בפסוק ראשית חכמה יראת ה', היא שיירא האדם מהקב"ה בגין דאיהו רב ושלטי עקרא ושרשא דכל עלמין לפי שהוא גדול ומושל והוא העיקר והשוש של כל העולמות, ור"ל זוהי עיקר היראה שירא מהקב"ה מפאת גדולתו שהוא לבדו שולט בכל צבא מרום. (ולפי הסוד בגין דאיהו רב פירוש שהוא מרום על כל מצד תחת, ושלטי בתחתונים מצד הגבורה, לכן מן הראוי שלא יחטא האדם אחר היותו רב ושלטי ומשגיח, והוא עקרא ושרשא דכל עלמין מצד התפארת, ונשמת האדם היא ענף התפארת ממש ככוכול, ואין יחטא ויפגום האדם בענף מאילן גדול שהוא כללות הספירות העליונות ששוש האדם נטוע בהם), וכלא קמיה כלא חשיבין וכל הנבראים לא נחשבים לכלום לפניו, כמה דאתמר כמו שנאמר וכל דיירי ארעא כלא חשיבין פירוש שכל הדברים בעולם נחשבים לפניו ללא כלום, לכן יירא האדם בפחד ומורא מלעבור על ציווי אדון ורב שמשגיח על אדם פחות וגרוע, ולשווא רעותיה בהחאה אתר דאקרי יראת יהו"ה ויתקע את מחשבתו ורצונו במדת המלכות הנקראת יראה, ואימת הקב"ה ויראתו תהיה על פניו תמיד ולא יסורו ממנו, ועוד שיכוון במצות היראה להעשות מרכבה להשכינה, ועל ידי זה יגרום יחוד וז"ן למעלה ויזהר שלא יפרידם בעונו. (מ"ג ומ"ד ו"ט)

בכה רבי שמעון ואמר, ווי אי אימא ווי אי לא אימא אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר, בכל אופן שאעשה יש חסרון, כי אי אימא ינדעון חייבין תיף יפלתון למאריהון אם אומר ידעו הרשעים איך ראוי לירע לאדוניהם, ור"ל שכידעו הרשעים כי שתי יראות הקודמות נקראות יראה רעה מצד הקליפה, והעיקר הוא יראת הרוממות, וירצו לעלות לזו המדרגה אשר לא תעלה בידם, ונמצאתי מכשלים שימנעו מלעבור להקב"ה גם ביראת העונש, ויאמרו כעין שאמר אחר כששמע שאין לו חלק לעולם הבא, שלפחות יהנה מהעולם הזה, אבל דרך הישר הוא תחילה לעבור להקב"ה ביראת העונש, עד שיזכה לעלות ליראת הרוממות, אי לא אימא יאבדון חבייאי מלה דא ואם לא אומר יאבדו החברים מלדעת תוד זה, והוא באתר דיראה קדישא שרי במקום ששורה יראה הקדושה, דהיינו במקום מלכותא קדישא בסוף האצילות, מלרע אית יראת רעה תחתיה למטה יש יראה רעה, שהם הקליפות המיסרות את האדם בעולם הזה, דלקי ומחי ומקטרג ומהקטרגת לפני הקב"ה ונוטלת רשות לייסר ולהכות, וראיה רצועה לאלקאה חייביא והיא הרצועה להלקות את הרשעים, ומאן דדחיל בגין עונש דמלקויותא וקטרוגא כמה דאתמר ומי שירא בשביל עונש של המלקות וקטרוג הסטרא אחרא כמו שאמרנו, ואינו משתחיל לעלות ליראת הרוממות, אז לא שריא עליה תהיא יראת יהו"ה דאקרי יראת יהו"ה לחיים אז אינה שורה עליו השכינה הנקראת יראת יהו"ה המביאה לחיים, אלא מאן שריא עליה, תהיא יראת רעה אלא מי שורה עליו, הנוקבא הקליפה הנקראת יראה רעה, ואשתכח דשריא עליה תהיא רצועה

וזה בחי' הרצועה שעוברת בתוך המעברתא של תפילין, היינו שהרצועה שהיא היראה היא עוברת בתוך המוחין והתפילין בחי' יראה שקודמת לחכמה כי ראשית חכמה יראת ה' כנ"ל.

וע"כ כל איש ישראל שזוכה בכל יום לבחי' מוחין בחי' תפילין עובר עליו יראה ג"כ בבחי' הרצועה שעוברת במעברתא של תפילין.

ומזה אם הוא לא ממתיק אותה אזי נשתלשל ובא לכ"א איזה צער בכל יום, וכל מי שדעתו יותר גדולה צערו יותר גדול כי הצער נשתלשל מן היראה והיראה היא כפי המוח והדעת כנ"ל.

ויש צער שבא מיראה דקדושה, יראת הרוממות דין ממותק שאין בו סבל אבל מאפס את האדם בבחי' ויראו אותו כל אפסי ארץ, ויש צער של יראת העונש ו\ שמצטער שמוכרח לעשות נגד רצונו, אבל יש צער שנשתלשל ח"ו למטה יותר ומתלבש היראה בגשמיות שבא הצער מבחי' יראות הנפולות, רצועה בישא יסורים כי כשאדם לא שופט עצמו על פגמי היראה שלו מהקב"ה אזי כל הדברים נעשים שלוחים לצער אותו/ח.

יְרָאָה רָעָה, וְלֹא יִרְאֵת יְהוָה נמצא ששורה עליו אותה רצועה שהיא יראה רעה והיינו הנוקבא דקליפה, ולא יראת ה' שהיא השכינה, וּבְגִין כִּף אֶתֶר דְּאֶקְרִי יִרְאֵת יְהוָה ובשכיל זה מקום שנקרא יראת ה' שהיא השכינה, רֵאשִׁית דַּעַת אֶקְרִי נקראת ראשית דעת, כמ"ש (משלי 6) יראת יהוה ראשית דעת, כי היא הראשית ליכנס האדם לכל מדרגות הקדושה, כי כשעדיין אין לאדם יראת ה' שולטות עליו הקליפות רח"ל, וְעַל דָּא לִפִּי שוּוּ הִיא הִירָאָה הַמְעוּלָה, לְכֹן אֶתְפַּלְלֵי הֶבְא פִּקּוּדָא דָּא נְכַלְלָה כַּאֵן מְצוּה זֵו שֶׁל הִירָאָה בתחלת התורה במלת בראשית, וְדָא עֵקְרָא וְיִסוּדָא לְכָל שְׂאָר פִּקּוּדֵי דְאֹרִייתָא וְזוּ הִירָאָה הָאֲמִיתִית הִיא עֵקֶר וְיִסוּד לְכָל שְׂאָר מְצוּת הַתּוֹרָה, שֶׁאִם הוּא יִרָא אֵת ה' בְּגִין דִּאִיהוּ רַב וְשִׁלְטֵי זְכוּ, מִתּוֹךְ כִּי יִבֵּא לְקִיָּים אֵת כָּל הַמְצוּת, אֲבָל אִם הוּא יִרָא מַחֲמַת הַעוֹנֵשׁ, אִזּוּ בְּכָל עַת שׂוֹכֵל לְפִטוֹר אֵת עֲצָמוֹ, יִמְנַע מִלַּעֲשׂוֹת מְצוּת ה', מֵאַן דְּנִטְיֵי יִרְאָה נְטִיר פּוֹלָא מִי שׂוֹמֵר אֵת הִירָאָה שׂוֹמֵר אֵת הַכֵּל, כִּי הִיא הַמְבִיאָה אֵת הָאָדָם לְשׂוֹמֵר אֵת כָּל הַמְצוּת, לָא נְטִיר יִרְאָה לָא נְטִיר פִּקּוּדֵי אֹרִייתָא וְאִם אִינוּ שׂוֹמֵר אֵת הִירָאָה, אִינוּ שׂוֹמֵר אֵת מְצוּת הַתּוֹרָה, וְאִזּוּ כָּל מַעֲשֵׂיו הֵם שְׂלֵא לְשִׁמְהָ, וְעַל מְנַת לְקַבֵּל פֶּרֶס, דְּהָא דָּא תִרְעָא כְּכֵלָא כִּי הִירָאָה הִיא שְׂעַר לִיכְנֵס לְכָל מְצוּת הַתּוֹרָה, וּבְגִין כִּף פְּתִיב וּבְשִׁכְלֵי זֵה כְּתוּב בְּרֵאשִׁית, דִּאִיִּי יִרְאָה שְׂהִיא יִרְאָה, לְהוֹדִיעַן כִּי בְשִׁבְלֵהָ בְּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, דְּמֵאֵן דְּעֵבֵר עַל דָּא כִּי מִי שְׂעוּבֵר עַל יִרְאֵת ה', עֵבֵר עַל פִּקּוּדֵי דְאֹרִייתָא הוּא עוֹבֵר עַל מְצוּת הַתּוֹרָה, שְׂבִלְתֵי הִירָאָה יַעֲבֹר עַל כְּמַה מְצוּת הַתּוֹרָה. (ימ"ק וס"ג)

וְעוֹנֵשׂא דְמֵאֵן דְּעֵבֵר עַל דָּא וְהַעוֹנֵשׂ שֶׁל מִי שְׂעוּבֵר עַל מְצוּת הִירָאָה, הִיא רְצוּעָה רְעָה אֶלְקֵי לִיָּה זֵו הַרְצוּעָה הַרְעָה מִלְקָה אוֹתוֹ, דְּהִינּוּ הַקְלִיפּוֹת שׂוֹלְטוֹת עַלְיוּ וְיִמְסִירוֹת אוֹתוֹ וְהִינּוּ וְזוֹהוּ שְׂכֵתוּב וְהִיאִרְץ הִיָּתָה, תְּהוּ, וְבַהוּ, וְחֲשָׁה, עַל פְּנֵי תְהוּם, וְרוּחַ אֱלֹהִים, הֵא אֵלֵיךְ אֲרַבַּע עוֹנֵשׂוּן לְאֶעֱנֵשׂא בְּהוּן חִיבֵיא הִירָא אֵלוּ ד' עוֹנֵשִׁים לְהַעֲנִישׁ בְּהֵם אֵת הַרְשָׁעִים, כִּי הֵם ד' קְלִיפּוֹת הַמְעַנִּישוֹת אֵת הַרְשָׁעִים הַחִיבִים ד' מִיתוֹת בֵּית דִּין, וּמִפְרַשׁ תְּהוּ, דָּא חֲנֵק תְּהוּ הִיא עוֹנֵשׂ שֶׁל חֲנֵק, דְּכַתִּיב קוּ תְהוּ הִירָא תְהוּ הוּא קוּ שְׂהוּא חֲבַל מִדָּה דִּינֵי הוּא חֲבַל לְחַנוּק לְהַמְחִירִיבִים חֲנֵק. בְּהוּ דָּא סְקִילָה בְּהוּ הִיא עוֹנֵשׂ שֶׁל סְקִילָה, כִּי בְּהוּ הִינּוּ אֲבָנֵי דְמִשְׁוֹקְעֵין גּוֹ תְהוּמָא רַבָּא הִיא אֲבָנִים הַמְשׁוֹקְעִים בְּתַהוּם רַבָּא, לְעוֹנֵשׂא דְחִיבֵיא לְהַעֲנִישׂ אֵת הַרְשָׁעִים, כִּי אֵלוּ הָאֲבָנִים הֵם אֲבָנֵי נֶגֶף הַמּוֹכְנֵוֹת לְסִקּוּל אֵת הַרְשָׁעִים הַמְחִירִיבִים סְקִילָה. וְחֲשָׁה דָּא שְׂרִיפָה חֲשֵׁךְ הִיא עוֹנֵשׂ שֶׁל שְׂרִיפָה, דְּכַתִּיב בְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, וְהִיאִרְץ הַשְּׂרִיפָה אֵת הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֲשָׁה, וְעוֹד כְּתוּב בְּעֵינֵי זֵה וְהִירָא בּוֹעֵר בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשָׁה וְגוֹמֵר הִירָא שְׂאֵל חֲשֵׁךְ כְּתוּב אֵשׁ, וְדָא אֲשָׁא תְקִיפָא דְעַל רִישֵׁיהוּן דְּחִיבֵיא שְׂרִי לְאֹקְרָא לֹון וְזוּ הִיא אֵשׁ הַחֲזוּקָה שֶׁל הַגִּיהֵנָה הַשּׂוֹרָה עַל רֵאשׁ הַרְשָׁעִים לְשׂוֹרְפֵם בְּהוּ. וְרוּחַ דָּא הִירָא בְּסִיף, רוח היא עונש של הרג בְּסִיף, כִּי אַחַר שְׂהַרְגוּ הַמְחִירִיבִים הִירָא בְּסִיף, בֵּא רוח ומיתו כדמפרש ואזיל, וְזוֹהוּ רוח סְעִרָה שְׂהוּא מֵלֶאךְ הַמוֹת, חֲרַבָּא מְשַׁנְנָא כְּשׂוֹחֲחֵן בַּחֲרֵב שְׂנֵנָה, אִזּוּ הִיא מְלַהֲטָא בֵּיהּ הַרוּחַ מִלְּהַט בְּחֵבָה זֵו וּמְמִיתוֹ, כְּמָה דָּאֵת אֲמֵר כְּמוֹ שְׂנֵאמֵר, וְאֵת לְהַט הַחֲרֵב הַמְתַּפְּכָת, וְאֶקְרִי רוח וְזוֹהוּ הַלַּהֵט נְקָרָא רוח הַמְמִית כְּמוֹ בַּחֲרֵב, הִיא עוֹנֵשׂא זֵה הַעוֹנֵשׂ שֶׁל אֲרַבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין, הִינּוּ לְמֵאֵן דְּעֵבֵר עַל פִּקּוּדֵי אֹרִייתָא לְמִי שְׂעוּבֵר עַל מְצוּת אֵת תַּעֲשֵׂין שְׂבַתוֹרָה שְׂמַחֲוִיבִים עֲלֵיהֶם מִיתוֹת בֵּית דִּין, וְכַתִּיב לְבַתֵּר יִרְאָה רֵאשִׁית וְכַתוּב אַחַר יִרְאָה רֵאשִׁית, דִּאִיִּי כְּכֵלָא דְכֵלָא שְׂהִיא כָּלֵל הַכֵּל, וְר"ל לְכֹן כְּתוּב הַפְּסוּק שֶׁל וְהִיאִרְץ הִיָּתָה תְהוּ וְבַהוּ וְגו', שְׂבו רַמּוֹת אֲרַבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין, אַחַר מֵלֵת "בְּרֵאשִׁית" שְׂבַה נְרַמּוֹת מְצוּת יִרְאָה, לְהַרְרוֹת שְׂרַק עַל יַדֵי הִירָאָה הָאֲמִיתִית הַכּוֹלֵלֵת כָּל הַמְצוּת, יַנְצֵל מְעוֹנוֹת שְׂחִיבִים עֲלֵיהֶם מִיתוֹת בֵּית דִּין, מִכַּאֵן וְלִהְלָאָה שְׂאָר פִּקּוּדֵי דְאֹרִייתָא מִכַּאֵן וְהִלָּאָה נִפְרַשׁ שְׂאָר מְצוּת הַתּוֹרָה. (ימ"ק וס"ג)

ה' הקדמת התיקונים דף ה: - לא כל אופני היראה הם שוים, ומפרש דכיו אית יראת דדחיל בר נש לקדשא בריה הוא בגין דלא ילקה ליה ברצועה יש ויאה שאדם ירא מהקב"ה כדי שלא ילקה לוחו בדמעה, ור"ל שלא ילקה בעונותיו על ידי החינוכים, והוא יראת העונש, דאיתמר (דף ו ע"א) בה שנאמר זה והארץ היתה תהו ובהו ותשן על פני תהום, שנאלו הארבע חיות הוה כוה חשך תהום, נרמזות ארבע קליפות, שמהם נבאת העונשים של ארבע מיתות בית דין וכדכתיב (יחזקאל 1) והגה בחינת היראה הכונה על פני תהום, וכן ילקו אותו בדמעה שהיא יראת העונש, שרשעה במלכות כשהיא מתלבשת בקליפות, והיא משפרא דאילנא דטוב ורע מלך עץ הדעת טוב ורע, כי טוב הוא מע"ט ורע הוא ה"ם, ומן יראה הוה בעלמא היא טובה, רק שרשעה היא רעה מלך המלכות כשהיא מתלבשת בקליפות, דאיהי ארצא וקניא שהיא ארץ וקניית בעונות מלך התלבשותה בקליפות, ועליה נאמר והארץ היתה תהו ובהו, ומפרש התגום "לדיא וריקניא", (המקום לא נגים מלח שפשא בישא), והיא בגוונא דחד מארבע אבות וזיקין דאיהו הבויר כעין אחד מהארבעה אבות וזיקין שהוה "הבויר", (כי מארבע קליפות יצאו ארבעה אבות וזיקין), ובויר הוא ה"ם" מ המפיל את האדם לבור הגיהנם, וכגוונא דבויר דיוסף וזענו הבור של יוסף, דאוקמוהו עליה שפירשו החכמים וזכור פ' כי תאף דף רעע ע"א, על מש"כ וישליכו "הבויר" היא נוקבא דקליפה, וגם כתיב "הבויר" רק ואין זו מים, הוא הזכר דקליפה, שסם השליכו את יוסף שהיה מדתו זכר מים חיים הנובע מימי השפע, ומפרש הבויר היא נקבא בישא נקבה הרעה של ה"ם" מהנקבא לילית הרשעה אשת זנונים, שהיא נגדיות למלכות דקדושה, בויר, דכתיב הוא הזכר ה"ם" מ. (ימ"ק ומכ"ס)

כתב בספר זכרון מנחם, דע שיש ב' מיני יראה, כי תחילה לראות שהיא לראות יראת ה' כללית לידע שיש בורא כל עולמים המשלם שכר טוב ללדיקים ומעניש את הרשעים, ולראות לראות מלפניו, ועל ידי זה מדבק עלונו בחוכמה, ועל ידי החוכמה שלומד הוא צד למדגת יראת שמים הגדולה מאד, להרגיש היראה בכל תנועה ותנועה, והוא נקראת יראת חטא, שיראה מלכתו כדי שלא יעניש את אביו ששמים שמתביע ומתחסד עמו בכל מיני טובות וחסמים.

כמבואר בתורה טו אות ב' - ובמה מעלין את היראה? בבחינת משפט, כמו שכתוב (משלי כט): "מלך במשפט יעמיד ארץ", וארץ הוא בחינת יראת, כמו שכתוב (תהלים ע"ו): "ארץ יראת", הינו שישפט את כל עסקיו, כמו שכתוב (שם ק"ב): "יכלכל דבריו במשפט", הינו שישפט וידין בעצמו כל עסקיו, ובזה יסיר מעליו כל הפחדים, ויעלה בחינת יראת ברה ונקייה, ותשאר אף יראת השם ולא יראת אחרת: כי בשאין אדם דן ושופט את עצמו, אזי דנין ושופטין אותו למעלה, כי אם אין דין למטה יש דין למעלה (דברים רבא ה): ובששופטין את האדם במשפט דלעלא, אזי הדין נתלבש בכל הדברים, וכל הדברים נעשים שלוחים למקום לעשות בזה האיש משפט פתוב, כמו שאמר חכמינו, זכרונם לברכה (נדרים מא): "למשפטיך עמוד", אזי "הכל עבדיך" לעשות דין בזה האדם.

ואפי' (ט) בר ישראל כשאינו זוכה להינצל מעוון, אזי ח"ו יש לו צער מרצועה בישא ח"ו.

אבל ע"י אכילה בקדושה שאוכל בקדושה וממשיך עליו היראה דקדושה בשעת האכילה שבאה ונגשת אליו אז והוא מכניסה לפיו כנ"ל, אזי עי"ז הוא ממתיק הצער והדין הבא מרצועה בישא ח"ו, כי הוא ממשיך עליו היראה דקדושה, לפני שהיא משתלשלת לרצועה בישא שע"ז עולין ונמתקין היראות הנפולות שהם בחי' רצועה בישא ח"ו :

וז"ה בחי' מארז"ל במגילה כו: (י) (וכעין זה בזבחים קיח ע"ב/י) [ג] בית המקדש היה על גבול שבט יהודה ובנימין (יהושע טו ח'). חלק יהודה הוא כל הצד המזרחי מהכניסה להר הבית מכניסתו עד המזבח, וחלקו של בנימין כל החלק המערבי מכותל מערבי עד אחרי המזבח, אבל כיון שיסוד המזבח הצפוני בולט אמה למזרח ועוד אמה לדרום נמצא שבצד מזרח יש רק שתי אמות יסוד/י נמצא שיש ליהודה חלק במזבח דהיינו שתי אמות יסוד ועוד ל' אמות של צד מזרחי בלא יסוד, ועל זה אומרת הגמרא **רצועה היתה יוצאה/טו** מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין ועל זה היה אותו צדיק בנימין בחייו שצפה זאת ברוח קדשו מצטער בכל יום בחייו, וביקש לבלעה, וזכה ע"י צערו וכסופיו ונעשה **ט"א** אישפיזיכין אכסניא דהיינו מארח לשכינה **י** שרק בגללו קבעה שכינה את מקומה במערב, כי אע"פ שידע בנימין שקדש

^ט צ"ע מה הכוונה אפילו בר ישראל הרי לא דיבר עד כאן מגוי, ואולי הכוונה אפילו אדם כשר שנקרא ישראל ישר - אל. ואולי הכוונה למדרגה שיש לו מוחין מישראל סבא ותבונה. כמבואר בע"ח לד פ"ב כי ז"א היה לו כמה בחי' אם בעת יציאת המלכים אם בשעת עיבור א' של התיקון אם ביניקה אם במוחין דבחינת אחר אם במוחין דבחי' פנים אם בישראל סבא ותבונה אם בא"א אם בדיקנא דא"א וכיוצא בזה פרטים רבים אחרים.

מגילה כו. - ת"ק סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפולגתא דהני תנאי דתניא מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה שנאמר (דברים לג-יב) חופף עליו כל היום לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזיכין לשכינה.

פרש"י - הר הבית. בכניסתו מצד המזרח כל מה שיש שם פנוי קרוי הר הבית שאין לה שם אחר: והלשכות. שבתוך החיל: והעזרות. שלשתן עזרת נשים ועזרת ישראל הן אחת עשרה אמה שישאר רשאי ליכנס לפנים מן השער ואחריהם לצד מערב לעזרת כהנים י"א אמה שבין דריסת רגלי ישראל למזבח החיצון: ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל. מצד מערב עכשיו יותר בנתיים מקום המזבח ל"ב אמה ובין האולם והמזבח כ"ב אמה שלא פירש של מי הוא חזר ופירש רצועה יוצאה כו' לימדך כאן רצועה זו לבדה ליהודה אבל צפונה של מזבח ודרומו ומערבו של בנימין ובמסכת זבחים אמרינן שאין ליהודה באותה הרצועה אלא המזרחית מקום היסוד ולכך לא היה יסוד למזרחו של מזבחה: והיה בנימין הצדיק. צופה ברוח הקדש שכן עתיד להיות ומצטער עליה: חופף עליו. אדם המצטער חופף ומתחכך בבגדיו לשון שפשוף כמו נזיר חופף ומפספס (נזיר דף מב.). אושפיזיכין. שהיה ארון בחלקו:

^א בתשכס- (מגילה כו) (כי אע"פ שגם בזבחים נמצא כן אבל במגילה יותר מדוייק כלשון רבינו)

זבחים קיח: - כי אתא רב דימי אמר רבי בשלשה מקומות שרתה שכינה על ישראל בשילה ונוב וגבעון ובית עולמים ובכולן לא שרתה אלא בחלק בנימין שנאמר (דברים לג-יב) חופף עליו כל היום כל חפיפות לא יהו אלא בחלקו של בנימין. כי אזיל אביי אמרה קמיה דרב יוסף, אמר חד ברא הוה ליה לכייליל (אביי של אביי) ולא מיתקן, (א"א לומר דבריו שכולן בחלק בנימין) והכתיב (תהילים עח-ס) ויטש (את) משכן שילה וכתיב (תהילים עח-סז) וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר, (מזבח ששילה בחלק יוסף) אמר רב אדא מאי קא קשיא ליה, דלמא שכינה בחלק בנימין, וסנהדרין גדולה בחלק יוסף, מדמצינו בבית עולמים דשכינה בחלקו של בנימין, וסנהדרין בחלק יהודה, אמר ליה הכי השתא התם מקרבן נחלות גבי הדדי, הכא מי מקרבן, הכא נמי מקרבן כדאמר רבי חמא בר' חנינא רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה היה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה לבלעה, ה"ע רצועה היתה יוצאת מחלקו של יוסף לחלקו של בנימין, והיינו דכתיב (יהושע טז-יז) תאנת שילה, (על שם שבנימין מתאונן עליה) כתנאי חופף עליו זה מקדש ראשון כל היום זה מקדש שני ובין כתיפיו שכן אלו ימות המשיח, רבי אומר חופף עליו זה העולם הזה, כל היום אלו ימות המשיח, ובין כתיפיו שכן זה העולם הבא.

^ב ועיין מגילה כו. שם הלשון יותר מדוייק כלשון רבינו. וגם ביזמא יב. וזבחים נג:

^ג עיין זבחים נג: ופרש"י שם ד"ה דאמר רב שמואל בר"י

טו הלשון יוצאה משמע יוצאת ממש לכיון מערב, דהיינו לאורך צד דרומי של המזבח שגם בו אין יסוד אלא ב' אמות. ולא כמו שפרשנו לעיל (עפ"י רש"י במגילה) שהכוונה לאמה באורך לב אמות לאורך המזרחי של מזבח ואמנם עיין פרש"י זבחים נג: ד"ה רצועה - רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה - לדרומו של מזבח שחלקו של יהודה היתה במזרח כדתניא (יזמא דף יב) מה היה בחלקו של יהודה הר הבית (בכניסתו) והלשכות שבו והעזרות עזרת נשים כולה (ועזרת) ושנים ועשרים אמה של מקום דריסת רגלי הכהנים ומקום דריסת רגלי ישראל מיקרו עזרות נמצא חלקו של יהודה במזרח המזבח ובצדו (לדרום) והמזבח אוכל בחלקו אמה במזרח מלבד אמה של קרן מזרחית צפונית היתה כולה חלקו של יהודה שהיתה אותה אמה ברחוק מן הקרן אמה והרצועה היתה יוצאה בדרום למזבח ונכנסת בחלקו של בנימין שממקום הדריסה ולמעלה היה חלקו של בנימין אלא שרצועה זו היתה ליהודה באה בתוך חלקו של בנימין בדרומו של מזבח ומזבח אוכל בה אמה והיא אמה שהיא כניסת היסוד ראוי להיות בה כדאמר מר (מדות פרק ג מ"א) עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד כל אורך כותל מזרחי בעובי אמה היה אוכל חלקו של יהודה וכן כותל דרומי לבד אמה סמוך לקרן דרומית מערבית.

^א גם בדפוס אישפיזיכין, ומתרו - אושפיזיכין

^ב בדפוס מוחה בחי' עד כאן באות מרובעת

הקדשים בחלקו שעל כן היה מצטער/י, אבל השכינה היכן תשרה במערב או מזרח לא היה מוחלט/י, והבן יהודיע פרש שהכוונה לבית שני ושלישי שכיון שבראשון הועמד צלם בהיכל היה ראוי ששכינה תשרה במקום אחר במקדש שני ושלישי ובגלל צערו של בנימין נשארה לשרות בחלקו :

בנימין הוא בחי' /הדרעת/כא) בחי' מוחין תפילין. כי בית המקדש דהיינו הקדש קדשים והארון ובו הלוחות הם בחלקו של בנימין (ספרי פ' וזאת הברכה [כב]/כג) וברש"י שם [כד]/כה)

^ח עיין מוהר"א על זכחים דף נג: – קצת מגומגם דממה שאמר והיה מצטער וכו' משמע דידע בנבואה שיהיה כל המקדש בחלקו חוץ מאותה אמה והיאך קאמר אח"כ שזכה מחמת צער זה ליעשות אושפזיזין להקב"ה ובסוטה פרק א"נ נ"ח ט"ז דקאמר דמשום שירד שבטו של בנימין תחלה לים לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפזיזין וכו' ונראה לפרש דסוגיא דהכא אתיא כמאן דאמר התם דשבטו של יהודה ירד תחלה לים ודו"ק:

^ט עיין הריטב"א ביומא יב. ד"ה מה – זה לשונו – והיה מצטער על כך שנאמר חופף עליו כל היום כלומר מתחכך ומצטער על זה, לכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפזיזין לגבורה, לומר שהיתה שכינה במערב כדי שיהא קדש הקדשים ששם ארון, בחלקו שהוא לצד מערב:

משמע שקדש הקדשים נקרא כך בגלל שבו שורה השכינה, ואם היתה השכינה במזרח אזי שם היה קדש קדשים. וצ"ע לכאורה קדש הקדשים כבר היה ידוע שהוא במערב. וצ"ל שהוא היה המשך ההיכל ולא היתה קדושתו יתירה. אבל קדש קדשים היה היכן שנמצא הארון עם הלוחות.

^כ בנימין בחי' הדרעת – עיין לק"ה שותפים בקרקע הלכה ה סוף אות כ' – וְזוּהוּ בְּחִינַת אֵין אֶסְתֵּר מְגֻדֵת וְכוּ', בְּחִינַת שְׁתִּיקָה הַגָּל, בְּחִינַת סִיג לְחֻכְמָה שְׁתִּיקָה הַגָּל. שְׁהוּא עֶקֶר קִיּוּם הַדְּרַעַת פְּנ"ל. וְעַל כֵּן אֶחָזֶה פֶּלֶף הַשְׁתִּיקָה הַיָּא וְכָל מִשְׁפַּחְתָּהּ הַקְּדוּשָׁה רָחַל אִמְנוּ וּבְנֵימִין וְשִׂאוּל, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוּנָם לְכַרְכָּה. כִּי עֶקֶר קִיּוּם הַדְּרַעַת עַל יְדֵי הַשְׁתִּיקָה פְּנ"ל. עַד שְׁזָכוּ לְהַמְשִׁיךְ הַדְּרַעַת הַגָּל לְכָל בְּאֵי עוֹלָם עַד שְׂרָבִים מַעֲמֵי הָאָרֶץ מִתִּיּוֹדִים וְנֶעְקַר הֶמֶן וְזָרְעוּ מִן הָעוֹלָם:

^{כא} ע"ח לד ב' אות יב שרוח דשבק בה בעלה נעשה דעת פנימי דמלכות שהוא שם ב"ן סוד בנימין. וגם שם לט סוף דרוש ח' ביאר שבנימין הוא נפש רחל בעצמה לכן מתה בלידתו. ועיין שם מד פ"ז דהיינו הך.

^{כב} פסקא יא עה"פ בין כתפיו שכן

^{כג} ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פ"סקא שנב אות (יב) לבנימין אמר ידיד ה', חביב בנימין שנקרא ידיד למקום שהרבה אוהבים למלך וחביב מכולם מי שהמלך אוהבו. ששה הם נקראו ידידים הקדוש ברוך הוא נקרא ידיד שנאמר (ישעיה ה א) אשירה נא לידידי. אברהם נקרא ידיד שנאמר (ירמיה יא טו) מה לידידי בביתי בנימין נקרא ידיד שנאמר (ירמיה יב ז) נתתי את ידיות נפשי בית המקדש נקרא ידיד וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידדיה ישראל נקראו ידדיים שנאמר (ירמיה יב ז) נתתי את ידיות נפשי בית המקדש נקרא ידיד שנאמר (תהלים פד ב) מה ידיות משכנותיך יבוא ידיד בן ידיד ויבנה בית ידיד לידיד יבואו ישראל שנקראו ידדיים בני אברהם שנקרא ידיד ויבנו בית המקדש שנקרא ידיד בחלק בנימין שנקרא ידיד להקדוש ברוך הוא שנקרא ידיד.

ישכון לבטח עליו, אין בטח אלא רחצן וכן הוא אומר (יחזקאל לד כה) וישבו במדבר לבטח וישנו ביערים.

חופף עליו כל היום, זה בנין ראשון. כל היום זה בנין אחרון. ובין כתפיו שוכן, בני ומשוכלל לעתיד לבוא. דבר אחר חופף עליו בעולם הזה. כל היום לימות המשיח. ובין כתפיו שכן בני ומשוכלל לעתיד לבא וכן אתה מוצא באברהם שראה אותו בני וראה אותו חרב וחזר וראה אותו בני שנאמר (בראשית כב יד) ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה הרי בני, אשר יאמר היום בהר הרי חרב ה' יראה בני ומשוכלל לעתיד לבוא, וכן אתה מוצא ביצחק שראה אותו בני וראה אותו חרב וחזר וראה אותו בני שנאמר (שם /בראשית/ כו כז) ראה ריח בני הרי בני כריח שדה הרי חרב אשר ברכו ה', בני ומשוכלל לעתיד לבוא שנאמר (תהלים קלג ג) כי שם צוה ה' את הברכה חיים וכן אתה מוצא ביעקב שראה אותו בני וראה אותו חרב וראה אותו בני שנאמר (בראשית כח יז) ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה הרי בני, אין זה, הרי חרב, כי אם בית אלהים וזה שער השמים, הרי בני ומשוכלל לעתיד לבא.

ובין כתפיו שכן, בין חרב בין שאינו חרב וכן הוא אומר (סוף דברי הימים ב לו כג) כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים. דבר אחר ובין כתפיו שכן, מה שור זה אין בו גבוה מכתפיו כך בית המקדש גבוה מכל העולם וכן הוא אומר (דברים יז ח) וקמת ועלית אל המקום ואומר (ישעיה ג) והלכו עמים רבים לכו ונעלה אל הר ה', אינו אומר ג' מן המזרח ודן מן המערב אלא עמים רבים. רבי אומר בכל התחומים הוא אומר וירד הגבול ותאר הגבול וכאן הוא אומר (יהושע טו ח) ועלה הגבול גיא בן הינום אל כתף היבוסים מנגב היא ירושלים, מלמד שבית הבחירה היה בני בחלקו של בנימין רבי מאיר אומר בית הבחירה היה בני בחלקו של בנימין וכראש תור יוצא מחלקו לחלקו של יהודה שנאמר ובין כתפיו שכן, ומה אני מקיים (בראשית מט י) לא יסור שבט מיהודה זו לשכת הגזית שנתונה בחלקו של יהודה שנאמר (תהלים עח טו – סח) וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר ויבחר את שבט יהודה אבל בית הגדול היה בני בחלקו של יוסף בשילה. (רבי יהודה אומר בית המקדש בתוך חלקו של יהודה היה) שנאמר (מיכה ה א) ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה ואין אפרתה אלא בית לחם שנאמר (בראשית לה יט) ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה היא בית לחם רבי מאיר אומר בחלקו של בנימין בנה מתה שנאמר (בראשית מח ז) ואני בבואי מפדן בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא אפרתה מתה עלי רחל ואין אפרתה אלא בית לחם שנאמר (מיכה ה א) ואתה בית לחם אפרתה שומע אני בחלקו של יוסף בנה תלמוד לומר (תהלים קלב ו) הנה שמעונה באפרתה מצאנוה בשדה יער במי שנמשל בחייתו יער ואיזה זה בנימין שנאמר (בראשית מט כז) בנימין זאב יטרף זכה בנימין שתשרה שכינה בחלקו וכן אתה מוצא כשחלק יהושע ארץ ישראל לשבטים הניח דושה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה ונתנו לבני יונדב בן רכב חלק בראש והיו אוכלים אותו ארבע מאות וארבעים שנה שנאמר ויהי (מ"א ו א) בשמונים שנה וארבע מאות שנה צא מהם אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר נמצאו אוכלים אותו ארבע מאות וארבעים שנה וכששרת שכינה בחלקו של בנימין עמדו ופנו אותו מלפניהם שנאמר (שופטים א טז) ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה.

^{כד} דברים יב. יג. עה"פ ולבנימין אמר ושמ יב יד עה"פ במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך. ועוד

^{כה} דברים פרק לג פסוק יב לבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן:

רש"י (יב) לבנימין אמר – לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו שמכין זה לזה וסמך יוסף אחריו, שאף הוא משכן שילה היה בני בחלקו, שנאמר (שם עח, טז) וימאס באהל יוסף וגו'. ולפי שבית עולמים חביב משילה לכך הקדים בנימין ליוסף:

יומא יב. סוטה לז. זבחים נג: קיח: וביהמ"ק ובית המקדש כנגדו השמים פתוחים עד כסא הכבוד/כ"ג, והוא בחי' צוואר העולם/כ"ד שממנו מאיר האמת לעולם הוא בחי' הדעת כשארז"ל (ברכות לג/כ"ה) כל מי שיש בו דיעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו כי דעת/כ"ו ניתן בין שתי אותיות דהיינו שני שמותיו של הקב"ה ובית המקדש ניתן בין לאשני אותיות וכו' ושמו ית' הוא הדעת נמצא שווה מעלת בית המקדש למעלת שמו ית', לכן מי שיש בו דעה דהיינו שורה עליו שמו ית' כאילו נבנה בית המקדש בימיו/כ"ז.

יהודה הוא בחי' מלכות/ל"ג בחי' יראה. וזהו רצועה שיוצאת מחלקו, היינו רצועה הנ"ל בחי' יראה בחי' רצועה של תפילין, דהיינו המיצר וצמצום שקודם לרוחב הדעת והמוחין של התפילין, רומז ליראה ממנו ית' שצריך להקדים לחכמת התורה שהיא השגתו ית'. זה בחי' הרצועה שיוצאת מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין, היינו כי הרצועה באה מבחי' חלקו של יהודה מבחי' יראה, מבחי' מוראה של מלכות ונכנסת בחלקו של בנימין, דהיינו בית המקדש בחי' דעת ומוחין היינו בתוך התפילין שהם מוחין נמצא רצועה יוצאת מחלק יהודה לחלק בנימין היא בבחי' רצועה העוברת לבהמעברתא של תפילין שבה תחילה קושרים את התפילין מוחין לראש כנ"ל.

וזהו ועל זה היה אותו צדיק מצטער בכל יום. כי מזאת הרצועה בא הצער בכל יום לכ"א מישראל ובפרט להצדיק שדעתו יותר גדולה כנ"ל יוסיף דעת יוסיף מכאוב. וזהו ובקש לבולעו הפשט שבנימין ביקש שגם אותה רצועה תהיה בחלקו. ורבנו דורש היינו שהיה מבקש ומחפש תמיד לתקן ולהמתיק הצער הבא מרצועה הנ"ל ע"י האכילה שבולע המאכל בקדושה כנ"ל.

זוכה ונעשה אישפיוזיכין לה מארח לשכינה, הפשט שבזכות שכל כך נכסף שיהיה בית המקדש כולו בחלקו, זכה שהחלק החשוב שבו שורה השכינה ביותר נמצא בחלקו, ורבנו דורש היינו רומז למה שנתבאר לעיל שע"י שזכה להמתיק הצער ע"י האכילה בקדושה וביראת שמים דהיינו שע"י שתמיד היה נכסף לתקן ולהמתיק את הצער הנמשך ממוראה של מלכות ע"י אכילה בקדושה, זכה לאכילה בקדושה ויראת שמים וע"י נעשה גדר אדם מדבר כנ"ל.

וע"י נעשה אישפיוזיכין מארח לשכינה היינו שנעשה הפה בבחי' קומת אדם כנ"ל שע"י אכילה בקדושה מקיים מי שם פה לאדם שעולה למדרגת אדם מדבר, אזי שכרו שגם שפיו נעשה מארח

כ"י הארכנו בזה בתורה קנב

כ"י ל"ק ערב ה' סוף אות לח – וזהו בעצמו בחינת הבית המקדש שנקרא צוארו של עולם, כמו שכתוב, "עד צואר יחצה". (ישעיה ל), כמו שפרש רש"י שם וכמו שכתוב, "צוארף כמגדל השן" (שיר השירים ז' ה'). כי עקר המשכת כל בחות השפע והחיות ממעלה למטה הוא דרך הבית המקדש וכן עלית כל התפלות שנמשכין מבחות אלו למעלה, למעלה מן המקום הכל מהבית המקדש וכנ"ל על פן נקרא צואר וכנ"ל.

כ"י ברכות דף לג. – א"ר אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול וא"ר אמי גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר ושמואל א ב-ג) כי אל דעות ה' וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר (ישעיה כז-יא) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו אמר רבי אלעזר גדול מקדש שנתן בין ב' אותיות שנאמר (שמות טו-יז) פעלת ה' מקדש ה' וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו דעה נתנה בין שתי אותיות מקדש נתן בין שתי אותיות מתקף לה רב אחא קרחינא אלא מעתה גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר (ותהלים צד-א) אל נקמות ה' אמר ליה אין במילתה מיהא גדולה היא והיינו דאמר עולא שתי נקמות הללו למה אחת לטובה ואחת לרעה לטובה דכתיב ודברים לג-ב) הופיע מחר פארן לרעה דכתיב אל נקמות ה' אל נקמות הופיע:

כ"י גם בדפורי ותולד- דעת, ומתולד- דעה

ל פתח עינים על ברכות דף לג. – כל אדם שיש בו דעת כאלו נבנה בית המקדש בימיו וכו'. אפשר לפרש במשול"ל אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח טעות ונמצא דמי שיש בו דעת כלומר תדיר לא חטא כלל וכשיש בו דעת מוכרח שהוא עניו דמכיר בדעתו (גודל חיובו לעבוד ה' וכל קבל דנא מכיר קצורו והוא היודע) אדם להבל מה טיבו מראשו לסופו והעניו כאלו הקריב כל הקרבנות כמשול"ל וא"כ שפיר הוי מי שיש בו דעת כאלו נבנה בה"מ בימיו כי מהדעת אם זכה שיש בו דמורה לשון זה בקביעות מינה דהוא עניו ולא חטא וכאלו נבנה בה"מ וכו'.

כ"י בדפורי- שתי

כ"י מתיבתא שם בשם רשב"א פ"י ההגדות שכתב שע"י דעה יכול אדם להשיג ולהבין מעצמו את כל מה שהיה אפשר להשיג בזמן שבית המקדש היה קיים, מצורת המקדש וממורי הדעה שהיום שם. (בילקוט ביאורים מתיבתא הביא עוד כמה ביאורים בזה)

ל"ג רש"י על דברי הימים א פרק ה פסוק ב – כי יהודה גבר באחיו – שנאמר גור אריה יהודה (בראשית מ"ט). ולנגיד ממנו – שיצא ממנו מלכות ועל שם כך נקרא המלך נגיד שהוא המוציא והמביא והבכורה והמלכות נטלה מראובן ונתנה למלכות ליהודה כדכתיב כי יהודה גבר באחיו אבל חלק הבכורה נתנה ליוסף לשני בניו. בני ראובן בכור ישראל – מתחיל עתה כבראשונה:

כ"י בתקפא – בהמבערותא, ומתולד- בהמבערותא, בתולד- (בהמבערותא) וע"י ש לוח הסעיות שהסוגרים טעות

כ"י גם בדפורי ותולד- אישפיוזיכין (וצ"ע מדוע דווקא כאן תיקן ולא לעיל ולא לקמן וצ"ע למה לתקן דמסתבר שבכוונה נקט אישפיוזיכין כיון שדורש לקמן איש פי זה)

לשכינה ושכינה מדברת מגרונו. נמצא שע"י שהיה מצטער לבולעו דהיינו שע"י אכילה נעשה דבור פיו קומת אדם המתיק את הצער אזי "זכה ונעשה" עוד יותר שפיו גם יהיה אכסניה לשכינה ותהא שכינה מדברת מגרונו.

וזה בחי' לשון ל' אישפיזא כי ר' יוסי בר אסיין (עירובין נ"ג ע"ב) ל' כד הוי משתעי בלשון חכמה דהיינו שדיבר ברמז כדי שלא יבינו אחרים הוי אמר על אישפיזא [לח] כששאל על האורח אמר לשון רמז בארמית גבר פום דין היינו בלשון הקדש איש פי זה שרומז לאישפיזא כשפרש"י שם.

וזה בחי' מי שם פה לאדם שנעשה מהפה קומת אדם היינו בחי' איש פי זה שנעשה מהפה בחי' איש בחי' קומת אדם כנ"ל. וזהו נעשה אישפיזיכין לשכינה, כי ע"י ההמתקה הנ"ל ע"י אכילה בקדושה כנ"ל שע"ז זוכה לעשות מהפה בחי' אדם כנ"ל, ע"ז זוכה אח"כ עוד גם לבחי' אדם העליון בחי' שכינה מדברת מתוך גרונו. וזהו נעשה אישפיזיכין לשכינה שזכה לבחי' שכינה מדברת מתוך גרונו כנ"ל :

עד כאן ביאור חברותא לתורה עז תנינא

¹⁰ גם בדפוס ותרגום אישפיזא, ומתרגום – אושפיזא (וצ"ע כ"ל)

¹¹ עירובין נג: – רבי יוסי בר אסיין כי הוה משתעי בלשון חכמה אמר עשו לי שור במשפט בטור מסכן וכד הוה שאיל באושפיזא (כאשר היה שואל אחרים אודות שלום בעל האכסניא שלו) אמר הכי גבר פום דין חי (איש פי זה, אוש-פי-זא) העדיין הוא בחיים) מזה זו טובה יש. (המהרש"א כתב שסוף דבריו מתייחסים לאשת בעל האכסניא לכן אמר כל דבריו ברמז כי גנאי הוא לשאול בשלום אשת חברו)

פרש"י – בלשון חכמה. שלא יבינו האחרים: שור משפט. תרדין תור דין שור תור משפט דין: בטור מסכן. הר דל חרדל: משייל באושפיזא. שואל עוברי דרכים בענין אושפיזא: גבר פום דין חי. אוש פי זו חי אוש כמו איש פום כמו פי דין כמו זה: מזה זו טובה יש. כלומר כמה טוב לו:

¹² תרגום – כאשר היה מספר בחכמה היה אומר על האורח. וע"ש בגמ' שרבינו דילג וחיבר. דאיתא שם שכשסיפר בחכמה אמר עשו לי שור במשפט בטור מסכן וכששאל באושפיזא אמר הכי גבר פום וכו'.